

ADATTÁR.

GUZMICS IZIDOR LEVELEI FARKAS JÓZSEFHEZ.

(Első közlemény.)

»Colligite fragmenta, ne pereant.«

A pécsi püspöki könyvtár buzgó őrzője, Szőnyi Ottó dr. jogakadémiai tanár, a nevezett könyvtár egyik rejtettebb zugában, rendezgetés közben, egy pecséttel lezárt csomócskára bukkant, melyen ez a felirat volt olvasható: »Guzmics Izidor' Bakonybeli Apát' barátságos levelei 1817—1838. Farkas Józsefhez. Annak idejében, ha kit valamikép' érdekelnének felnyithatandók.«

A csomagot felbontván, ötvenöt levelet talált benne. Minthogy őt sokoldalú elfoglaltsága akadályozta eme levelek lemásolásában s amúgy is más mezőkön dolgozik irodalmi tekintetben, nékem adta át közlés céljából Guzmics leveleit.

Több szempontból érdekesek ezen levelek. Hisz belőlük nemcsak Guzmicsnak nemes lelkét, izzó hazafiságát s lelkes törekvéseit ismerjük meg még jobban, hanem a XIX. század első évtizedeinek irodalmi és művelődési viszonyait is megkapóan és alaposan ismertetik ezek s így történeti és irodalomtörténeti érdekességük is van.

Guzmics és Farkas József között akkor keletkezett a szíves baráti viszony, midőn mindketten a pesti egyetemen hallgatták a hittudományokat. Guzmics 1812-től 1815-ig volt a középponti papnevelőben Pesten.

Guzmics Izidor pesti tartózkodásának harmadik évében a theológus egyetemi hallgatók kebelében egy »Magyar Társaság«-ot létesít, melynek lelkes tagjai — mint Zoltvány Irén írja Guzmics Izidor életrajzában ¹ —

¹ Budapest, 1884, 43. lap. — V. ö.: SEDA ERNŐ: A központi növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolájának története, Budapest, 1874.

szorgalmasan dolgoztak eredeti és fordított műveken, egyebet azonban nem adtak ki egy pár novellánál e címen: »Két Koszorús Delinke« (Pest, 1814.), melynek elseje: »Meteusz«, eredeti s Guzmicstól van, Báróczyt utánzó tollal, — másika pedig Lafontaineből való fordítás Farkas József pécsi növendékaptól.

Farkas József hittudományi tanulmányainak végeztével mint »vice-secretarius et archivarius« a pécsi püspöki aulába jut, innen csakhamar falura kerül mint segédlelkész. Káplánkodott Széken, Hetényben és Szekszárdon. Nem egészen egy év mulva azonban ismét Pécssett találjuk mint a pécsi szeminárium »studiorum praefectus«-át; 1817-ben pedig már ugyanott az egyháztörténelem és a ius canonicum tanára. 1833-ban Szászváron lett plébános, 1835-ben azonban kanonoknak nevezetett ki. Mint kanonok a szeminárium rektora lőn. Öt év mulva várplébános és bátai c. apátúr lett. »Promotus 1854. ad lectoratum et praepositorum S. Joan. de Castro.«¹ Meghalt Pécssett 1858-ban.

Mint Guzmicsnak hozzá írott leveleiből is kiteszik, mindvégig buzgó pártolója volt a hazai irodalomnak s tőle telhetőleg előremozdította lelkes barátjának ezen a téren kifejtett munkálódását.

A levelekben érintett személyekre s dolgokra vonatkozólag — már amennyiben a megértéshez szükséges — jegyzetekben talál az olvasó rövid felvilágosításokat.

I.

Pánnonhalmán Febr. 10-kén. 816.

Jóskám!

Januar' elején írt válaszleveledet ugyanannak végével vevém. Edes volt az nékem mint a' fáradt vándornak az árnyas lombok alatt a' nyári estszellő; mint a' sebes szarvasnak a' vizek csermelye; 's mint — a' pipásnak több heti koplalása után a' füstelgő edény. Viszont-válaszomra több időt hagyék, hogy hosszabbá tegyem a' veled képzelt beszédet. Az idők változásaiakon csudálkozol, barátom; szűnj meg ezt tenni: nem változa az magában, csak reánk nézve. Igaz ugyan, hogy sűrű köd borítja a' korányt; de egy szebb reménynek fényje keresztül hatott rajta lelkemhez, 's most a' setétben e' leve kalauzom. — Soha, Jóskám! soha nem feledi Izidórod a' legnyájasbb társalkodást; kedves nékem Pestnek azon tempéjiről emlékezmem, mellyekben lelkem' szabad lehelleteji közt öleltem a' barátot. Nem mondhatom ugyan: vigadjunk!

¹ I. Brüstle: Recensio Univ. Cleri Dioecesis Quinqueecclesiensis, Tom. IV., Quinque-Ecclesiis, 1880.

énekeljünk! Ezen szavak a' boldog együttlét szavai lehettek csak. De most is mondhatom: Jóskám! éljünk! szeressünk! 's ezt mondhatnom reményem közel a' sír mellett, 's távol a' síron túl is! Pap vagy már Jóskám! 's áldozol! első áldozatodból, tudom, ki nem rekesztéd barátod' emlékét. Életednek e' szent epochájára örvendező hymnet várhatál tőlem, 's én e' vártodnak meg nem felelek: a' heves barátságunk óhaj-tását kifejezni elég egy szó, vagy ki nem fejezheti azokat semmi nyelv. Légy Jóskám áldozó, 's ha a' környülmények kívánják, légy áldozat is! — Örömmel olvasám azt is, hogy nem maradsz sokáig Falusi lakós; légy rajta, barátom! 's tedd le a' terht, melly után nő becsületed. — Magam felől mit írjak, kedvesem!? Ah mennyit, mennyit írhatnék! de még nincs itt az idő. Eljő, reményem, hogy egész életemet fogom kebledbe kisírni, a' nélkül, hogy sorsomat átkozzam. Azt véltem valaha, hogy magam elég fogok lenni magamnak, és sokáig elbőszülve e' büszke magam megbizottságomban csukva tartám a' kínos szivet, 's nem volt halandó, ki szavát vehette volna. Már sokáig nem vihetem, és vagy kifakad belőlem a' dagadt ár, vagy elnyom végre! — Jóskám! hizelkedhetem e magamnak benned lelhetnem azon kebelt, melly magába vehesse, és soha ki ne adhassa a' barátság' titkait? melly ne kaczagja, részvétellel érezze barátjának esetit? E' kérdés nem vár választ, csak készíti a' barátot a' jövendőnek elfogadására. — Most légyen elég mostani foglalatosságimat közleni barátommal:

A kötelező foglalatosságok, a' különbözőféle tárgyak, mellyek naponkint újulnak, a' zivatart előrejelentő különbözőféle hírek, mellyek nálatok sem fognak idegenek lenni — 's — egy új szenvedelem, melly gyilkolja kedvemet — 's ki tudja mi még, nem engedik elérhetnem legszebb kinézéseimet. Azt véltem, hogy kiszakadván az iskolai munka alúl, többet tehetek egy nap, mint az előtt holnapokig tehettem; 's majd nem megfordítva lenni tapasztalom. A' Pesti egy órányi studium alatt többre mentem, mint most, nem hazudok, egész nap; jóllehet ritkábbak a' kicsavargások, 's magam elszórásai; 's talán épen ez oka tehetetlenségemnek. Foglalatosságaim többnyire a' Dogmatikán kívül: különbözőféle ujságok: Kultsár, Beobachter, Allgemeine, 's Wiener Zeitungok, az úgy nevezett Wanderer, (mellyel Dér¹ mulatja magát különösen,) és Bécsi Litteraturzeitung; mindezek megfordulnak nálunk, de nékem ezek leg-ritkább foglalatosságim, csak az egy Kultsárt tudom végig olvasni. — Ovid' keserviből még csak a' 7-dik alagyát fordítám; a' Görögök historiájához most Anacharsisz utazásait olvasom, de felette lassan járok. Végre egy érzékeny játékot hajtottam végre, de még nincs tisztán! — Időmnek egyébb, 's valóban nagyobb részét a' szomorú Melancholia bírja. Az ilyen óráimban készült rövid phantasiáimból olvassd ezeket:

¹ Dér neve a későbbi levelekben is gyakran előfordúl. Dér Engelbert, (1787. nov. 7. — 1823. júl 22.) theologiai doctor és tanár, együtt volt egyetemen Guzmics Izidorral és Farkassal Pesten. A ius canonicum és az egyház-történelem tanára volt Pannonhalmán, majd később Tárkányban administrator.

Az álom.

Örömmel indulok öledbe álom, ah
Te hív barátja a' magán nyögőnek!
Kisírva itt szívének harczait
Ledől az ápoló kebelbe.

Te felfogod kemény vasát az elfajult
Szerencsének, midőn fején keresztez
Ez a' szomor nyugvónak, és nem árt —
Nem árthat enyht folyó karid közt.

Erőt szívnak belőled a' kisírt szemek,
'S balzamt az ellágyult kebelre:
De ah! ha felriad karid között,
Kettősen érzi majd gyötrelmit.

Ne, álom, ah ne adj nekem felébredést,
Ha egyszer áltöleltetem karidtól:
Az új erő csak új gyötrelmeket
Tenyészt. — Ölelj ah hát örökre!!!

Az új Prometh.

(Allegoria.)

Még is — be hosszú éjt aluvék szemem —
Még is homályos köd lepi a' korányt,
'S kívánva kívánt fény sugarok
Még sem eresztik alá világok?

Rúgd félre egyszer pamlagodat sokat
Alvó Prométh, 's gyujtsd fel tüzedet, ha már
Az Istenek fel nem vigyáznak:
És neved újra derül közöttünk.

Vaj boldogabbak, a' kiket árvizek
Leptek meg; a' víz háta simúl, 's menet
Van rajta. E' vastag köd örvényt
Nincs, ki körül evezhesse, senki.

Kelj, ah Prométh, kelj, 's gyujtsd fel az hamvtüzet,
'S ha e homályból fel nem emelhet is
Erős karod, vagy csak vezérem
Lenni siess, ne talán elhunyjak.

Minap Kultsárban ím ezen Mottó érkezett:

Corsica nos genuit. Vidit nos Asia. Nilum
Hausimus. Europamque omnem lustravimus armis.
Casibus at variis acti terraque marique,
Sistimus hic tandem, quo nobis defuit orbis.

Én ezt így fordítám:

Korszika szült minket. Látónk volt Ásia. Nilust
Herpeltük. 'S az egész Európát haddal elönténk.
Ám de külömb esetek közt szárazon, és vizen ingván —
Melly még hátramaradt — e' földön végre megállunk.

Majd alig mutathatnék többet elmeszüleményeimből, ha bár többet közölhetnék is. Ezeket úgy vegyed, mint Pesten, hamit szültek szebb óráim, vetted. 'S még többet írhatok írj te addig, de válaszd inkább levél legyen mint válasz, 's inkább nekem, mint másnak legyen érhető azokban, mellyek engem illetnek; szóval úgy írj, mintha e' levelemet nem olvastad volna. 'S e' törvényt tartsd meg, még alóla fel' nem szabadítlak. Dér csókol, Primicziád napján nem győztünk eleget inni egészségedre. Tőlem pedig vedd a' barátság' édes csókját

Izidorodtól.

Kellert köszönts, kit ha hozzám hasonló ruhában látandok, örvendni fogok.¹

II.

Pánnonhalmán Máj' 8-kán. 816.

Jóskám!

A' legkellemetesebb nappal köszönte-be hozzánk a' holnapoknak legszebbike — a' gyönyörű Máj — 's vele, Jóskám! vele együtt érkezett hozzám várva várt leveled, melly a' tavaszi gyönyörtől eltelt lelkemet a' barátság'nak édeskéjével még fellebb emelte. A' körüléd illatozó ibolyáknak harmatos keblekbe mártád tolladat Jóskám, hogy e' leveledet írtad, melly az elmúltaknak áltölelésekre szinte keterjeszteté velem karjaimat, 's csak, hogy olvasását végeztem, kezdém érezni, hogy árnyat karoltam-körül! Ah! mind csak az elmúltak! mind csak ezek foglalják-el szíveinket, csak ezek kedvesek, bár gyakran keserűk voltak is; 's az Istenadta jelenvalót gyakran alig érezzük; a' jövődökre pedig csak cséicsap reményeink ragadnak által, vagy a' gyáva félelem borzaszt előttek. Mért van így, nem tudom, de hogy így van, érzem. Már néhány nap óta lelkem egészen elsüllyedt az elmúltak' képeikbe; 's a' már régen elmúltakéba! Halljad, mi serkenté ezekre ennyire-fel phantasiémet: Tőlünk csak félóránnyira Táp nevű helységben lakik egy Reform. Praedicator; ez, a' nélkül hogy láttuk volna egy mást, több izben tisztelt, és többeknek kijelenté már erántom szíves részvételét. Naponként nőtt bennem a' vágy vele találkozhatnom. Négy nappal ezelőtt jelenté nékem Sub-Priorunk (a' harmadik személye Conventünknek az új constitutio szerint, mellyről alább bővebben) ez jelenté nékem, hogy a' Tápi Plébánossal dolga volna; következésképen kívánna általrándulni, 's kért, lennék követője; kaptam az alkalmon, hogy Praedicatorommal találkozhasam. Végezvén a' Plébánosnál dolgunkat, a' Praedicator' lakja elejbe járatánk, melly egy paraszt viskó a' falúvégén. Az udvarban találtom egy paraszt ruhában, de tisztán öltözött asszonyt egy kis lyánykával, ki, mint utóbb hallám, a' 11-dik évet élte. Az Asszony volt a' Tiszteletesné, ki hogy meg-

¹ Keller Gábor Guzmicsnak iskolatársa volt Pesten s ama növendékpapok egyike, a kiknek lelkesedése tette lehetővé Berzsényi verseinek kiadását.

láta, sem nevemet, sem jöttem' okát nem kérdezvén, elejbém fút, 's a' legszívesbb köszöntéssel fogad, hozzátévén, hogy már régen váratva váratattam. Azonnal fordúlt lyánykájához, és Férje után akará futtatni, ki most épen szőlőjében vala. Mi azonban, minthogy a' szőlő utunkban volt, rövidségnek okáért magunk akaránk utána a' szőlőbe kitérni; erre nézve a' lyánykát kocsinkra kaptuk, megindulánk a' szőlőnek. Mentünkben a' lyánynak nevét, idejét kérdeztem, végre születése helyét — magam sem tudom hogyan jöttem e' kérdésre — elég hogy reá jöttem — 's halljad, a' lyány örvendetes szemembe mosolygással gyenge hangon ejti-ki Szent György' völgyét! — e' volt édes emlékü Budai József' bátyámnak plébániája, 's gyermekkoromnak most is édes emlékezetű Edenje! ¹ — Melly érzést támaszta szivemben ezen véletlen hallása Edenemnek, 's egy ártatlannak szájából, ki ott kezdé szívni az első leget, valamint eléggé nem képzelhetem, úgy le sem is írhatom. Engedj, barátom ezen édes érzéssel ágyomba mennem. A' többit, ha felvirradok, holnap folytatom.

Máj' 9-kén.

Ismét estére jutottam, Jóskám, 's tegnap bár mint feltettem is magamban, hogy reggel fogom folytatni, 's rekeszteni leveletem, meg még sem tehettem, mert Csötörtök van, 's a' kijárás kellemetes. De úgy tetszik, ha bár időm volt volna is nappal, néked még is estre kell írnom, midőn magam lévén senki' jöttét sem várom. Ne kívánd, hogy a' tegnapi érzést folytassam, mert ez az édes érzés ismét ágyomba kergetne. — A' lyány 11 esztendő volt, 's Sz. György völgyén született! ez fejembe nem mehetett, mert atya, a' Praedicator, kire, mindjárt a' lyány' felelete után, jól emlékeztem, számolásom szerint legalább 13 esztendővel ezelőtt hagyta volt el az említett helyet. Lehetetlen! — mondám a lyánynak — te ott nem szülehetél, Julis! — ez volt neve a' lyánynak. — De Juli mosolyogva bizonyította, hogy úgy van — 's versengtünk, Subprior uram mosolygva halgatta az ártatlan versengést, még nem a' pinczéhez jutottunk. Itt láttam, Jóskám, azt az embert, kit mint gyermek szivemből szerettem, Barátját — testi lelki barátját — az én — ah csak igen is szerettem — Bátyámnak! Ugyan azt láttam magam-előtt állani, kinek mint gyermek örömmel repültem karjai közzé. Semmi változást nem tapasztaltam arczán, 's mintha újra gyermekké lettem volna, úgy repültem most karjai közzé. Szívességét, mellyel fogadott, le nem írhatom, valamint tulajdon érzéseimet sem festheti akár melly toll is eléggé. Nemes caractereji közzül a' deréknek csak egyet hozok elő, 's véget vetek a' már előtted talán unalmas esetnek; a' tellyes meglegedést a' szükelkedésnek közepén! Az ember feleségével 's két gyermekével él viskójában, két fija Pápán járja az iskolákat, egész fizetése 100 for. és 50 mérő gabona! A szőlőt maga szerezte csak multság kedvéért épen akkor, mikor nem kezdett fizetni.

¹ Guzmicsot anyai nagybátyja, Budai József szentgyörgyvölgyi lelkész nevelte 1794-től fogva.

Ártatlanul kérdeztem, mint elégszik meg mostani sorsával; 's midőn szája vallja vala a' megelégedést, ugyan ezt jelenté mosolygó arcának minden vonása, testének minden mozdulatja. Menj, Jóskám! járd öszve a legvagyonosbb kath. Plébánusokat, 's nem fogod győzni hallani panaszaikat! — Így leltem egy régi barátomra, kinek emlékéből a' több esztendők lefolyta nem törölkötte ki barátja' öccsének emlékét. Már többszer volt szándéka meglátogatni, de nem tudom mi — azt tartom az intolerantiától való rettegés! — hátrálta őtet. 'S nem ok nélkül, úgy magam is félve kezdem vele folytatni a' barátságot, 's még most sem tudom, hogyan, de hogy fogom, abban bizonyos vagyok.¹

Nálunk, kedves Jóskám, utolsó levelem óta sok, 's nagy változások történtek: Az öreg Novák² suspendáltatott, 's minden activitáson kívül tétetett; helyette két Administratorok választattak egykik in Spiritualibus, másik in temporalibus; ezekhez adatott 7 Consistorialista, kiknek tanácsokkal élnek az Administratorok; ezek között vannak a 4 Theol. Professorok is; 's lássd, melly hamar avangerostam! Ezek Martz. 26-kán történtek. Az óta szabadabban leheltem. April 26-án ismét meglátogatott bennünk a' Veszpr. Püspök mint Commissarius,³ 's exemptionknak nem bánom halálát hirdette ki; ugyancsak ennek megtarthatása végett instált a' Convent, mit nyér, elvárom. A' Püspök azzal biztatott, hogy a' két hátra lévő Gymnasiumok helyett a' Posonyi és Győri Philosophiát fogjuk meg kapni, mellyekért már Öregünk instált. A' mi Öregünket illeti, nyugodtnak mutatja magát, szüntelen dévajkodik, de hogy belől furdalják, gyakran észre venni. Én őtet sajnálom, de inkább sajnáltam az alatta nyögő Szerzetet! Sorsának okát — fő okát, de a' mellyről a' Commissioban egy betű sem volt, értem — csak nem irigylem: a' Subsidiumnak megtagadása, 's az ez iránt tett felelete Győr vármegyéhez, mellyet a' szegény Györgyi⁴ — úgy mondják — a' Palatinus kezébe méltóztatott adni. — Épen most kapok levelet Esztergamból, mellyben azt olvasom, hogy Öregünket felette magasztalják Pest körül, 's azt kiáltják: hogy valamint egykor Andrásy Püspök, úgy most Novák az ország' áldozatja! Soprony Vármegye, hallván felőle a' hírt, a' Gyűlésben néki *vívátot* kiáltott. — Rómából az a' szél jött hozzánk, hogy Jáhnak⁵ elsőben munkája, azután sze-

¹ Erről a református papról, illetőleg fiáról, Hőbe Károlyról még bőven esik szó a későbbi levelekben is.

² Novák Krizosztom János főapát (1744 ápr. 5. — 1828 okt. 20.), kinek felfüggesztéséről a pannonhalmi sz. Benedekrend 1880. évi névtára így ír: »Az agg főapát csak egy részét oldhatta meg a föladatnak, melyre vállalkozék. Az évek súlya, a kormányzás bajai alatt lelki és testi ereje megtört, hallszerve annyira meggyengült, hogy az érintkezés vele alig volt lehetséges. Ellenmondás nélkül hajolt meg a fensőbb végzés által is szentesített közö haj előtt, mely vállairól a kormányzás terhét 1816-ban Horváth Pál, — ugyanekkor megválasztott tihanyi apátra ruházta.« (Szombathely, 1880, XCIV. 1.)

³ Kurbély (VIII.) György.

⁴ Györgyi Pál Győr vármegyének első alispánja.

⁵ Jahn János (1750—1816.) bécsi theologiai tanár; az inspirációról s a deuterocanonikus könyvekről vallott némely téves nézetei következtében jutottak munkái indexre.

mélye is excommunicáltatott! Isten segélj! — Még egy — 's tudom kedvetlen — hirrel szolgálók: Ekhardt, a' derék, nincs többé! Husvét hetfőn éjjeli 11 órakor adta által lelkét Teremtőjének, Wurda meghívott engem, 's Dért utolsó tiszteletére, és Szerdán délután temettük el őtet. Béke hamvainak!¹ Sok könnyek hullottak érette a' Győri lakosok' szemeikből. — Foglalatosságid, kedvesem, szentek, de a' gyóntatást éppen nem irigylem, mellyben néha nékem is van részem, nem hiszem hogy a' favágás türethetlenebb legyen, de Istenért, 's embe- rért békével kell tünni. — Hát csak Poétáké a' Menyország? Nézz keresztül Hazádon, ah! még ez sok szükséget szenved; ha e' soknak csak egy ágán segéllesz is, nagyobb érdemet tész, mintha álmadoznál. A' választás pedig egyedül hajlandóságodtól, 's tehetségedtől függ, 's ezt én tudni, 's nem meghatározni akarom. — Bilkeiről bő tudósítást vettem Ghyczytól, 's Trattnertől, ez utolsó csak igen is kiismérte megromlott characterét.² — Az őszi vetés nálunk is csekély de csak a' rozsra nézve, a' búza, 's a' tavaszi gyönyörű; a szőlő is szépen mutatja magát. — Én most Jóskám a' Messiási Prophetiákkal vesződöm, ezeket egészen új formába akarom önteni, minthogy mindeddig a' Dogmaticusok nem pertractáltak kedvem szerint. Most majd minden foglalatosságom ez, 's a' sok levélírás, mellyet Trattner szerez előfizetéseivel. — Isten veled kedves Jóskám! Sok szerencsét a' fináléhoz, tiszteld nevemben a' Pestieket ha ott leendsz, 's ird meg a' kimenetelt. Élj boldogul 's szer- ressd a' téged holtáiglan szerető hív barátot

Izidórodban.

Csókol Dér, ki már most nem az Infirmariában, hanem a' kertben játszik golyóbissal, szegényt éppen ma délután huzták-meg a' könyörű- letlen Spiel-Bruderok. Én csak a' reggeli időt szeretem kint tölteni, délután Morpheusz karjai ölelnek, 's csak a' 4—5 óra húz ki belőlek, ha iskola nincs. Gábort³ éltesse Jehova!

III.

Pánnonhalmán Nov. 3kán 816.

Jóskájának
Izidór.

Hosszú volt a' hallgatás részemről, 's hiszem a' tiédről is, mert szeretsz. Az őszi kicsavargások ennek nem okai, mert valamint mohón kaptam azokon, úgy korán csömörrel töltének-el. Már tehát Septem- ber 17kén fellegváromban virradtam-fel, 's pulpitom mellett kezdém

¹ Wurda (néhol Vurdának írja Guzmics) Károly, Guzmics testi-lelki barátja volt a pesti egyetemen; valószínűleg Ekhardt is növendéktársuk volt.

² Trattner János Tamás (ifjabb) nyomdász és könyvkereskedő. (1779—1824) Guzmicsnak barátja. I. Ferencz petrózai előnévvel magyar nemesi rangra emelte — Bilkei Pap Ferenczcel Guzmics Pesten baráti viszonyt folytatott; e viszony azonban még ott felbomlott valami okból. Bilkei mint párkányi plébános halt meg 1853-ban.

³ T. i. Keller Gábort.

ismét nem olly mohón ugyan, de tartósbban érezni gyönyörimet. Mindjárt irhattam volna, de nem tudván felőled bizonyost, előbb Trattner-től kívántam tudósítást. Ezt én épen akkor vettem, mikor minden részről sereglettek hozzánk szerzetes társaink új Apát uraknak választásokra, mert egy új Felsőleges decretum szerint Chrysostom ő Nagysága ad honorificam quietem retento A Abbatis titulo tétetett által, — ugyan azon decretumnak ereje szerint két Apát uraknak — egy Tihanyi, 's egy Bakonybéli — a' Veszprémi Püspöknek mint királyi Commissariusnak jelenlétében kellett választatniok. A' választás tellyes szabadsággal ment véghez, öszveséggel 88 votizánsok valánk, a' votumokat nyertek között a' négy első valának: Horváth Pál, Taucher Agoston, Genszky Raphael, és Mollik Tobiás, ezeket ő Felsőlegének fogja praesentálni a Püspök úr, úgy hogy a' Tihanyi Apátságra a' három első, a' Bakonybélire a' három utolsó kerüljenek. Ezek között a' király által kinevezendő két Apátok között fog egyik lenni a' kormányos. — Exemtionk visszaadatott ismét, mivel hogy az csak megszakadt az előbbi Fő Apát urra nézve. — Ez a' zurzavar volt oka hogy levelem ennyire maradt. — Mint vagy kedves Jóskám? Gyönyörködtet-e még most is virányos tempéd? Mi féle kinézéseid vannak? A' dogmatica vane még eszedben — vagy áltörtél már rajta — vagy talán egészen kiadtál? Dolgozole, ígéretek szerint litteraturánk valamely részében? Trattner még Juniusban irt levelében jelenté nékem szándékát egy Gyűjteménynek folyásba eresztéséről, 's most barátsága hozzám is juttatta a' munkásra meghívó levelet, mellynek szerzője egy Pesti 's Budai tudósokból álló társaság, mellyben van Fejér Prof. Úr is, és Virág, és Schedius, 'st.¹ Én ezen Gyűjteményhez — mely Januariustól kezdve minden holnapban 6 arkusos kötetben fog kijöni — már August végén elküldém *Eloisemet*, ha még emlékezel róla, sokakban megjóbítva, 's egy rövid — Abelárd 's Eloise' biographjával toldva. Megérdelem, hogy kijöjön, nem tudom, hogy igen rosszúl fordítva nincs, 's Horvát András Úr, kinek neve ismeretes előttem, 's Zircze 's kít a' szomszédság, 's szép lelkűsége barátommá teve, nem rossznak ítélte.² Te Jóskám e' fordítást ismered, 's talán kezeid között is van még, ha ki talál jöni, egybevetethed, 's látni fogod, hogy sokat egyengetve adtam-ki, egész versek, söt egymás után többek egészen másképp vannak öltöztetve, ezen változtatás, 's az előtte álló biographia elegendő lészen azokkal, kik talán még emlékeznek a' multról, elhitetni, hogy más munkája, 's nem enyém, alatta GL betűk állanak. Te tartsd szivedben, 's ha olvasod, olvassd pedig gyakran, emlékezzél szerzőjéről.³ — Mit fog szülni a' jó idő még nem tudom, de reménylek, 's akkor nevemmel szabad leszek kilépni, mert a' mesterseges titkolódást szivemből gyűlölöm. — Horvát barátom közli velem titkait 's általadta Kazinczy' hozzá irt leveleit a' feleletekkel, nevetem

¹ T. i. Fejér György, Virág Benedek és Schedius Lajos.

² Pázmándi Horvát Endre, itt említett munkája: Zircz Emlékezete.

³ E darabot pesti kispap korában fordítá Guzmics Herderből. — Csak 1825-ben jelent meg »Abelard és Eloise« czímen a Felső-Magyarországi Művészeti Társaság (II, 236—44. l.).

is, sajnálom is, hogy illy derék Férfiak megegyezni nem tudnak, vagy nem akarnak, 's miben? csekélységekben, 's gyakran csak azért, hogy egymást nem értik; valóban gyengeség egyikét szón fenakadni, 's csak az okból czivakodni, 's az Irónak lelkébe nem tekintni, 's ezekben tölteni az időt litteraturánknak tetemes kárával. Sokakat fedeztem fel ezen levelekben, mellyek eddig titkok voltak előttem, 's mellyeket most veled nem közölhetek, sok szépet, sok nagyot, de sok gyengeséget is. Kiki első akar lenni, 's az elsőséget egyik sem akarja a másiknak engedni! — Horvát a' levelek olvasása után kívánja csekély itéletemet, de én ezt magamnak tartom-fen, ne talán utóbb magam is neveltségre, vagy szánakozásra legyek méltó. — Ezen leveletem — Bersenyi volt Professor Úr által küldöm, ki most Gyermekait Győrbe hozta Philosophiára, becsületes úr, 's nékem rokonom. Te Jóskám vévén leveletem, nem várod, hogy feleletért intselek élj, szeressd barátodat

Izidórt.

Engelbert katolikus pap csókol, már bajúszot ereszt, mert az új systéma Juristává tevé, Wurda elmondá első miséjét.

U. I. Prunynak öccse nálunk most vette fel a' köntöst, Esztergamban járt, 's magyarul jól beszéll.¹

Ha Bersenyi Úrral együtt lész, kérd tőle olvasásra Horvát András verseit Paintérhez.²

Ird-meg ha Póstán küldendő leveleimet egyenesen Hetényree, vagy most is a' Pécsi Püspök udvarába intézzem.

IV.

Pánnonhalmán Decemb. 13kán 816.

Farkasnak Guzmics
barátságos idvezletét.

Meddig! meddig nyargalódzol még, barátom! — Alig melegszelem egyik helyeden, 's már hülten hagyod azt, 's tovább állasz. De csak így, 's nem máskép folynak a' halandóknak dolgaik; iregnek forognak ók, egyik helyről a' másikra távoznak. Attól azonban méltán tartok, ne talán ennyi 's illy hirtelen változásaid előjelei legyenek hirtelen leendő olly magasra kapatásodnak, hogy sem én reád oda feltekinteni ne merészeljek, se te alá ide benézni ne méltóztassál, vagy méltóztassál le ne nézni. Sekszárdi káplán tehát! pedig — tűzes lánczos! — Sváb-káplán!! Ez már több egyszerre, semminthogy gyenge elmém illő kulcsát adhatná. De hiszen Te Farkas vagy, 's soha Volf nem lesz belőled, ha bár az undorodásig koptassd is nyelvedet a' Teutonok' nyelvöken. 'S ez neked hasznodra, nagy hasznodra leend, 's nékem

¹ Prúnyi József Guzmicsnak és Farkasnak társa volt Pesten; meghalt 1867-ben mint pozsonyi kanonok.

² Íráshiba Paintner helyett. — A vers czíme: Mélt. Paintner Mihály püspök úrnak Győrből Budára lett általkezésére 1816. Győr.

nagy öröömre, kétszeres öröömre válik, mert neked hasznos, és a' nemetteknek — bár nem irigylem is nékik a' kenyeret — nem kedvező. Gyalázat, 's igazságtalan volna, ha született Németek bírnák a' Magyar földnek kövérét, ha ezt a' Magyar lett Német bírhatja. Te Jóskám! fájlalod, hogy a' Magyar Társaságból kihagyattál; azt tartom, nincs mit fájlalnod, részint mert ennek tagjai csupán csak Budai 's Pesti lakosok, tudósok minden egyebeknek kizártokkal, kik között T. Fejér György Urat vélem lenni a' Főnek, a' mennyire Trattner' leveléből 's a' munkára meghívó folyó írásnak styljéből kivettem; Trattner levelében említi még Kulcsárt, Horvát Pistát, Virágot 's még többeket; részint mert a' meghívóírás minden magában bízó magyarra kiterjed, ezt ha veled Trattner nem közlőtte, abból eshetett, hogy nagy kedvedet a' magyar litteratúrához dolgozni nem vette-ki. Azonban, ha kedved van, írd neki, és csak oldalaslag add értésére szándékodat, nem hiszem hogy, ha még késő nem lesz, örömmel ne tellyesítse. Velem e' plánját már Juniusban közlőtte, 's magam ígértem, hogy munkás társ leszek hozzá. Felőle a' közjelentés csak Januariusban fog adatni. *Eloisemet*, — a' mint Berzseny volt Professor Úr által küldött levelem — ha vetted — mutatja, leküldöttem. Most ugyan Herderből fordítom a' múlt század' Kritikájának állapotját.¹ — Horváth András Urnak hozzám barátságát napról napra inkább érzem, nagy elragadtatással olvasom Kazinczyval tett, 's most is folyó levelezéseit, mellyeket rendre veszem tőle, ölelem az alkalmat ezekből tanulhatni valamit, tanulhatok pedig igen sokat, minthogy majd mindenben ellenkeznek egymással, 's kifejtik véleményeket a' Litteratúrának majd minden tárgyára nézve. De Kazinczy' szép 's szerény lelkűsége, mellynek nyomai majd minden sorban nyilván vannak, egészen tiszteletére hódít a' Nagy Férfiúnak. Horváth Andrásnak több kifejezései valóban durvák, és szívszaggatók, mellyeket szemére is vettem; Kazinczy ellenben a' legnagyobb hévben sem felejtkezik magáról, és gáncsolásai oly szelídek, hogy könnyen dicséret helyett is kelendők lehetnének. Külömben olly dicséretekkel illeti Horvátot, hogy azokat hallani, 's nem olvasni lehetetlen. A' többi között így ír: »Nékem a' te ellenkezésed, nemes lelkű férjfiú, még kedvesebb mint jóvalásod volna, mellyről azonban elmondhatom, hogyha azt volt volna sorsom elnyerni, olly jutalomnak, olly szerencsének nézném, mintha az első bírót nyertem volna meg, mert én Téged már első fellépteddel olly nagynak találtalak, mint borostyános öregeinknek akármellyikét. 'S mint ott ragada-el poetai nagy érdemeidnek csudálása: úgy ragada-el leveledben gyönyörű prózád; olly ellenkező által meggyőztetni nem szégyen, vele meg küszdeni fény.« — Ugyan ezen levelét így végzi: »Élj szerencsésen, 's diszére, 's javára annak a' nemes nemzetnek, mellyet te szentül szeretsz, és a' melly téged szeret. Ne tagadd-meg tőlem azt, a' mire méltóztattál. Legyenek egyek szíveink, ha gondolkozásaink nem egyek is. Azt a' ki hazámra fényt von én szeretem, bár ellenségem volna: de kevélykedem szeretetével.« — Melly kész légyen ő véleményeitől elállani, ha meg-

¹ Megjelent a Felső-Magyarországi Minervában (1826, III., 787—97. l.

győző okait látja; ítéld e' szavaiból: »Tegyük azt tisztelt Férjfiú, szeretett barátom, 's tegyük egész tüzzel, egész magnak elszánásával, a' mit a' mindkettőnk által szeretett, 's szolgálni ohajtott köz ügy' java kíván. Feledjük magunkat, ne gondoljunk vele, veszt e, nyer e, nevünk; kövessük meggyőződésünket, 's bátran, szabadon; melyly hogy meg ne tévedhessen, szükség hogy az ellenkező okokat kihallgassuk, 's a' magunk okainkkal makacsság nélkül öszvehasonlítsuk. Leginkább azt tegyük pedig, hogyha valaki azáltal a' mit állítunk meg nem győztetik, ne akaratját vádoljuk, hanem csak megtévődését mutassuk ki. — Szabad embernek szabadon kell szólnani, 's a' ki az ellenzést nem tűri, dúlni kíván.« Más hol ismét így ír: »Nem fogom szégyelleni hogy tévedésben voltam, csak győztessem-meg tévedésem felől, 's megmutatom, hogy szívemnek nem vala ismeretlen az a' szép érzés, hogy a' ki az elismert valót készen fogadja-el, 's azt valja is, inkább ragyog, mint a' ki csak tiszta.« — Más helyen azt valja, hogyha munkáját újra kiadhatná sokat megváltoztatna. — Hogy ő sokat rontott, nem tagadja, 's azért a' nyelvrontó nevet elszenvedi, de azért rontott, hogy építsen. Ő sokakban nem gáncsolja a puristákat, de megkívánja hogy minden csekélységnek gáncsolásával őtet se terheljék. p. o. hogy Athen, Zeusz, Olymp, Paradíz, írja, Athenás, Jupiter, Olympus, paradicsom helyett. — Ő új szavakat csinált, melyeket ha elfogadja a' nemzet, a' nyelv nyer vele, ha el nem fogadja, Kazinczy kárát nem érzi. — Ő kereste a nyelvharcot, hogy annyi egyenetlenségek után kitessék a' való.

Barátom, avagy nem szép jelei ezek a' nagylelkűségnek? Horvátot reá bírhattam, hogy ennekutána illendő becsülettel fogja Kazinczy szerénységét viszonzni. — Én Kaz. szavait részint azért, hogy üres ne maradjon levelem, részint, mert a' mit szeretünk, 's becsülünk, azt barátinkkal örömezt tudatjuk, veled is közlöm. Éljen boldogul 's írj

Izidórodnak.

Csókol Dér, 's javasolja, hogy mivel németté lettél, a' pipa helyett, melyly csak magyart illet, pükszüst szerezz.

U. I. Ha mindeddig meg nem kaptad Berseny volt Professor Úr által küldött levelemet, légy rajta, hogy kezedhez kerüljen, nem szeretném ha más birtokában maradna. — Vurda Oktoberben primicziázott, Studiorum Praefectus.

V.

Pánnonhalmán, Mártzius 2kán. 817.

Kedves Jóskám!

Végére járván a' Theologiai Institutionak, 's kiadván tizenegy hallgatóimnak examenjekre a' theseseket, pihenhetem már. Első gondom Te valál, 's megintettem magamat, hogy volna ideje leveledre válaszolni. Elővettem az utólsót, 's csak elcsudálkoztam, hogy már két egész hónapja várakozásodnak — leveled' homlokán Januar' 2kát olvasom — Megbocsáss, Jóskám, késedelmemért, az Institutiokat előszer tanítom, 's

Fejér szerint, gondolhatod, mennyi dolgot ad citatiójival, 's coramjaival; e' mellett mellékes dolgaim is voltak; hosszú levelet tehát nehéz lett volna írnom egy huzomban, pedig neked üres papirost küldeni nem akarok, ismerem bosszonkodásodat, melyekre Pesten gyakran fakadtál, ha hogy kurta levélért kénytelenítetted fizetni; különben is, hol a' barátság vezérli a' tollat, ott a' rövidségnek helye nem lehet. — De valljon, hol fog ismét levelem találni? Ennyi idő alatt nem hiszem, hogy egy olyan vándor, mint te, tovább ne vitted volna sátorodat; Pestről Pécsre, Pécsről Székre, Székről Pécsre, Pécsről Hetényre, innen Sexárdra, Sexádról Pécsre, 's mindezek a' vándorlások egy esztendő lefolytával! Qui multum peregrinatur, raro sanctificatur: ezt szokta mondani öreg Fő Apánk a' sokat csavarogni szerető Fijainak. Úgy tetszik azonban, mostani fészkekből nem olly könnyen fogsz kirepülhetni, még belőle kathedrára, 's erről stallumra nem lépel. Adja Isten! — Teletek ellen panaszsolsz! a' miénk épen nem volt külömb, 's nagy bosszúságunkra, hogy nem szánkázhattunk; legnagyobb havunk most volt Február' utólsó, és Martz' első napjain, de valamely sebeséggel jött, olly hirtelen el is folyt, 's folyhatott bátran, mert késő vendég lévén a' Gazdától nem kedvesen fogadtatott. Már ma a' legszebb tavaszi napunk van, esenve várom az erdők 's ligetek zöldjeit, mert előttem e' lakomban csak ezek kedvesek; kár, hogy ezt a' tiszta édet a' dörgő villámoktól való félelmem nem engedi nyugodtam éreznem! — De hol van e' földön az az öröm, melly keserűvel ne volna elegendő? 's azt tartom, ha keserű nem volna, édes sem volna. — A' Gyűjteményt már olvashattad, vagy legalább a' jelentést. Csak változók, vagy legalább maga-meg gondolatlanok az emberek! A' közmunkálásra meghívó írásban semmi külömbég nem volt az eredeti, 's fordított munkák közt; a' jelentésben a' Fordítások kiigazítatnak. Így Eloiset hasztalan közlöttem a' Pesti társasággal, de ezt nem annyira sajnálom, mint egy új Fordításomat, mellyen Herderből a' múlt századnak fáradozásairól a' Kritikában a' Gyűjteményhez két hólnaptól fogva dolgoztam, mely valóban hasznos lett volna Litteraturánkra nézve, a' sok izetlen Satyraknak lealáztatásokra. — Ha a' Gyűjtemény kezdednél van, benne a' könyvvisgáltatásoknak 4dik száma alatt olvashatod egy Proseuticonnak visgáltatását; ezen kis nyomorú versezetet a' Posonyi Directorunk — volt már nincs ott, 's Tóthoszi — szülte, 's latán nyelven beszéltette.¹ Ennek ugyan a' Gyűjteményben helyet nem adtam volna, valaminthogy a' Recensens sem, ha az egész szerzetünket böknü kedve nem lett volna. Ennek a' Recensensnek — Horvát Pista ő — orra alá akarok egy kis tormát reszelni. Nem akarom pedig, hogy felőlem csak gyanakodhasson is valaki, Téged kérlek tehát, kedves Jóskám ígért, 's táplált barátságodra, engedd-meg hogy előszer hozzád küldhessen, 's így Pécsről induljon Pestnek. Nem sokára venni fogod Trattner adrese alatt pecsétületlen más kezének írásával nevem nélkül e' cím alatt: *Ellenvisgálás*.² Tőled mást nem kívánok, hanem hogy

¹ Szárnyay Zoerard Ignác.

² Megjelent: Tud. Gyűjtemény, 1817., XII., 124—6. 1.

pecsételd le nevetlen, 's veres pecséttel — tudod, hogy én feketével élek — 's úgy küld Póstára, hogy a' Póstán tőled lenni ne tudják, ne talán vissza adressolják, 's hozzád vigyék. Azt ugyan nem reménylem, hogy a' Gyűjteményben kiadják, de abban bizonyos vagyok, hogy Pista Uramnak léssen hozzá szerencséje, 's ez nekem elég lesz. A' Pósta pénztes édes Jóskám — ha látandjuk egymást egy forró csók le fizeti; azonban te hallgass felőle minden élő előtt. Sőt hozzám írandó leveledben se említsd nyilván, ne talán más is olvassa. 'S ugyan azért ezt a' levelet is tedd tűzre. — Épen ma kaptunk Bécsből tudósítást, hogy Apáturaink már denomináltattak: Tihanyi, és a' szerzet kormányozója, Taucher Agoston, hajdan Mohácsi Plébános megyékben, Bakonybéli Horvát Pál most Comáromi Director. Én ugyan az elsövel igen meg vagyok elégedve — csak: honores ne mutent mores. — A' mi tulajdon állapotomat illeti, ámbár most épen semmi bajomat nem érzem is, csak ugyan érzem, hogy nyughatatlan, 's igen kedvetlen vagyok, 's ha okáról gondolkodom, ki nem gondolhatom. A' reggeli időt — heted fél előtt ritkán kelek — kivéven még iskolára készülök, 's ott vagyok, szobámban sétálva, 's magamban tűnődve töltöm, a' délutánit, ha nem múltunk együtt, minekutána egy darabig végig jártom szobámat, az ágynak dülve, 's vagy $\frac{1}{2}$ óráig szunnyadva élem által; ki ritkán megyek, 's mihelyest valaki ajánla társaságát, épen nem, mert a' beszélgetés nincs kezemre, — csak vacsora alatt gyertya világnál izlik a' munka, ekkor is nem olly kedvvel folyik, mint ennek előtte. E- levelet, melyet olvassz, már harmadnapja hogy írom, mindég gyertya világnál. Az ellenvisgálást már van egy hete hogy kezdtem, 's még alig írtam féllapot. Alig kezdek valamihez, 's már megunom. Kezdetben van nálam: a' Görög történet, Ovid szomorú könyve, Homér' Illiásza, a' Pánonnhegyi szerzet historiája, mellyre Trattner unszol, egy Érzékeny Játék, egy Román; de nem reménylem, hogy illy helyheztetésem mellett csak egy is végrehajtassék. Vannak ollyan órájim, mellyekben mindent, a' mit eddig írtam, tűzbe vethetnék, 's egyedül phaeramhoz, a' Dogmaticához esküszöm, de ez a' gondolat soha egész meghatározásra nem megy. Illy változó indulatimat azt tartom fiatalabb korom' hasonló változásainak kell tulajdonítanom, mellyben mindre, és semmire sem határoztam el magamat, 's ezért, hogy szerényen gyónjam a' barátság' keblének, épen semmiben sem vagyok fundált, 's olly gyenge, hogy ha hol nehézséget tapasztolok, készebb vagyok félbe szakasztani munkámat, mint az akadály elhárításával vesződni, kivéven tisztii foglalatosságomat. Illyen állapotban van édes Jóskám, barátod, ki nem pirúl szegénységét előtted felfedni. — 'S nézd! már megbántom, hogy ezeket írván keseríteni akartalak, holott neved napjára örvendenem, 's örvendeztetnem illett volna.

Vízi ajándékot nyujtott Xerxesnek az irus,
Én neked im tűzet, Jóska! cserébe adok.

Élj boldogúl, 's szeressd a' te

Izidórodát.

Mondj az én 's Dér nevében a' Fő Tiszt, Korbély kedves emlékeztű Tanító Urunknak egy szíves tiszteletet.¹

Keller Kelemen² — kinek Archangyala épen a' te Patriarchád előtt esik nálunk — az Isten éltesse, kívánjuk Dér és én.

Fordíts.

(A következő, negyedik oldalon idegen kéz írásával:)

Jóskám!

A' Bellerophon patkúja vágányából, későn érkezőn keveset a' vagy hogy igazat mondjak nem ittam semmit. Pedig oh' be örömet írnek neved napodra legalább egy pár czifra, igen czifra verset. De meg próbálom: halgasd csak a' legszebbiket:

»Hopp ide Magyar Kalapot, mindjárt
megcsókollak most.
Uezu bizony nohát nó csak a'
Vén sas bár látna!

No ne egy pár, tsinálj szebbet, ha tudsz.

Vén Sas m. pa.

(Erre ismét Guzmics írásával:) Veszed észre, mint tud a' Sas szajkóskodni. Iz.

VI.

Páannon' hegyén Junius 15-kén 817.

Farkas Jóskájának
baráti idvet
Guzmics Laczi.

Nemde, kedvesem, leveledre a' válasz megkésétt? De semmi, kedvesbb az, a' mi ritka, későn vévén mohóbban olvasod. Abban bizonyos vagyok, hogy a' megkésés gyanút, 's vádot ellenem benned nem indított. Legelsőben is édes Jóskám, adósságomat fizetem-le, szívből köszönnén barátságodat a' Mentő írásra nézve. Vette azt Trattner, 's engem azonnal tudósított, hogy Pécsről érkezett a' *Prosenticon'* recensense ellen *refutatio*; ígérte, hogy az 5-dik darabban ki fogja adni, de minthogy ebben meg nem jelent, azt gyanítom, hogy az ígélet előbb volt tőle téve, semmint a' Társasággal közölte volna, elég az hogy elmaradt, 's nékem is elég volt, ha Horváth István megoldvasta. Olvastad a' Gyűjteménynek 4dik kötetében Schematismusunk recensióját, 's a' Cassinoi Congregatióról a' kérdéseket, én ezekre is feleltem, 's reménylem ez csak ugyan ki fog jőni. Trattnernek gyakor unszolására addig rágtam tollamat, még egy értekezést Kulcsár Ist. úr' kérdésére: »Mint kelljen az idegen neveket írunk« nem készítettem, melyet csak egy két napok előtt le is kül-

¹ Korbélyi Mihály a pesti egyetemen az egyháztörténelem tanára volt 1815-ig. Meghalt mint pécsi kanonok Németüröghön 1820 deczember 2.-án.

² Keller Gábor a czisztercziták rendjébe lépén, Kelemen nevet kapott. A pécsi főgimnáziumban tanárkodott 1816—1818-ig.

döttem. Ha ki talál adatni, 's fogod olvasni, ird-meg ítéletedet de úgy ám mint censor, nem mint barát.¹ Most ismét újra fogom tollamat rágni

¹ Az előbbi megjelent a Tud. Gyűjteményben: 1817., VI., 152. l.; a második u. o.: 1817., X., 64—71. lapon.

egy új értekezésnek, a' Mithológiával való élésről, kidolgozásában, 's ezt is le fogom küldeni, ha az első közöltetik. — Az új Apát urak, a' mint az újságból is tudod, Pünköst' napján szenteltettek-fel nálunk. Én magam helyett hagyván mind a' kettőnek részére magyar verseimet, Dér barátunkkal elillantottunk a' fényes nap elől Kis-Czellbe, inkább akarván ott az öszvegyülekező egygyűjű népnek törött szívéből kifakadt szánást-bánást hallgatni, mint a' hasztalan füstfényben támoiyogni.² Csak pünkesd után való csötörtökre vetődtünk haza, midőn már minden az ő előbbi csendjében nyugodt. Pál, a' regens Apát, csak tegnap előtt ment Tihanyi apátságát meglátni, Pécsre is szándékozik, hogy a' Méltóságos Püspöknek tiszteletet tegyen, 's vacatiokra az ordinatio végett meghívja. — Az Öreg Fő Apátúr most is az a' ki volt, sem életmódjában, sem kedvében nem változott, egy valóságos Seneca, nem csak könyvben, hanem életében is. Néhány napoktól fogva olyan jelenségeket ád, mintha visszahelyeztetését látszatnék reményleni. — Nálunk a' nyár, Jóskám, olyan, hogy jobbat senki nem kívánhat, a' mezők és szőlőhegyek, olly termést ígérnek, melly — csak az Isten megtartsa — a' lefolyt szomorú négy esztendőnek sanyargatása ált kiprésölt könnyeket fel fogja szárítani. A' jég már két ízben fenyegette határunkat, de az Isten' anyyala felvigyázott, hogy ne ártson! Jóllehet Györmelléki két három határinkat nagy részén megverte; Elverte a' Győri határt is, szegény Győri szőlők! (?) Az újságban olvastam, hogy Pécs városát megrendítette a' Nagynak hatalmas karja! Ha irsz, ird-meg, mint volt, 's mennyi kárral, hogy együtt szánjom a' szerencsétlen esetűeket, vagy örvendjek a' szerencsés szerencsétlenségén. — Él, kedves Jóskám, boldogul, ha akaratom szerint fognak folyini dolgaim, Pécsset meglátogatom, vajha, Jóskám ott talál-nálok, 's ölelhetnék!

G. Izidór.

Tisztel Nagy Jancsi ő és én Gábort.

U. I. A' leveleket nem fogom frankózní, 's így te se frankózd. A' felelettel vagy siess, vagy várd-el Novembert.

VII.

Páannonhegyen Jun. 20kán 818.

Jóskám, Kedves!

Maius' 25kén írt barátságos leveledet a' mult héten vettem Megyéd' Schematismusával egygyütt; a' mellyért fogadd-el szíves hálámat; és Korbely Úr Ó Nagyságának tedd-meg viszont tiszteletemet. Igen is

² Megjelentek eme versek 1817-ben Győrött.

tudtunkon volt már régtől T. Fejér György Urnak a' Fő-Directorságra lett emeltetése; most pedig már e' f. 10dikétől fogva kebelünkben (Győrött) tiszteljük a' nagy érdemű Férfiat. Fő-Directorsága mellett K. Tanácsnoki titullussal, és praepostsággal B. M. V. de novo Monte Pestiensi tiszteltetett-meg' az elsővel taxa mellett, a' másodikkal a' nélkül; semmi kétségünk sem lehet, hogy rövid idő alatt Kánonokságot is fog nyerni. A' mult csütörtöken volt szerencsém ötöt Téti Pl. Horvát Andrásnak territoriumunkban helyhezett szőléjében tisztelnem; hol is a' T. Plebános Úr új pinczéjét szentelvén-fel barátinak, és szomszéd ismerőseinek mulatságot adott, melyre Fejér is Ő Nagysága Téti Takács várm. Notarius Urral (a' ki oldala mellől alig mozdúl-el, és néki ideig való kosztal szolgál) megjelent; és komoly maga viseletével, szelíd leereszkedésével, nyájasságával mindeneket, kik őt' eddig nem ismerték, tisztelére hódított. — Valóban nagy is reménységünk, hogy az eddig tapasztalt szorgalma, és a' litteraturát előmozdítani törekedő fáradhatatlan lelke nagy ugrásokkal fogja kerületünkben, sőt (derék példája) az egész hazában is a' tudományokat tovább vinni; és áldjuk a' gondviselést, melly ifjuságunkat illy Férfival látogatá-meg. Hozzám különös hajlandóságát mutatta, mellyet én iparkodok is magamnak megérdemleni, és nevelni. Egy ilyen érdemes Férfiúnak hajlandóságát keresni, nem hiúság, úgy e Jóskám? A' Tud. Gyűjteménynek directióját Vass Prof. Schedius és Thais válolták-fel; adja Isten, hogy meg ne csökkenjen, Fejér Úr megígérte, hogy szemmel fogja távollétében is tartani az intézetet.¹ — Jóskám! olly környülállásokban vagyok, hogy a' hosszú levélírára épen nincs kedvem, egy kis történet igen megzavart: A' Fő Apát Úr, a' ki miolta ebben az állapotban vagyon, két órányit nem távozott-el lakjától, egyszerre felkerekedett, és Szombathelyre ment, a' mint utóbb hallottuk a' püspökhöz; ennek azt az okát adják többnyire, hogy a' Felső Útjából visszatérvén Szombathelyen a' püspököt, vagy is a' mint magát kifejezte, kedves Somogyiját fogja meglátogatni. A' többit értsd ide. Senkinek rosszat nem kívánok, de magamnak sem (!) Még csak ezt adom levelemhez: hogy ha Spiritualistok Bakonybélbe fog jőni, te vele könnyebben jöhetsz hozzánk, mind én hozzád: mert te vele vissza is mehetsz, én vissza vele nem jöhetek; legjobb lenne pedig ha neve' napjára, melly Augustus 28-kán esik, jönnétek; ekkor én is Bakonybélbe fogok, reménylem lenni. Ha talán más időben kívánnátok jőni, ird-meg, hogy honn találj; kedvedért örömet maradok. Addig pedig csókollak barátod

Izidór.

Bár mi nagyot tegyen is ember, de ha azt mások nem tudják, maga előtt sincs elegendő becse; én csak csekélységet tettem: Horvát Endre' pinczéjének felszentelésekor versengő verset csináltam, közlöm tehát veled ime!

¹ Thaisz Antal szerkesztőhöz intézte Guzmics később »Philosophiai leveleit a gondviselésről«.

Apollo, és Bakkhus.¹

Ott hol Apollo szokott a hajnal' gyenge pirultján
Páannon' kelt bérczén szemesen letekintni a világba,
A' hegy' lábánál Bakkhusnak tiszteletére
Egy új kapornát a' szorgos munka emelt volt.
Itt járdallt Bakkhus, 's megtetszvéen néki az új ház
Igy szóll, és szavait felkapja Apollo, 's felelget:

Bak.

Hah! melly nagy nevem a' széles föld' nagy karikáján,
Uj templom 's oltár kel tiszteletemre naponként:

Apol.

Nagy nevem a' földnek szebb részein, itt is amott is
Pompás épületek kelnek-fel Apollo' diszére.

Bak.

Vaj hát számláld-meg! nehezen neked egy ha felállhat,
Már nekem ott ezerek tétetnek. Csak te ne kérkedj!

Apol.

Tornyos városokat szoktak diszesíteni enyéme; k
A' tieid mélyen föld' rúv üregébe szorultak.

Bak.

Erre kaczagnom kell; te tehát a' pusztá falaknak?
Örvendsz? Hol neked egy ott nékem százon örülnek.

Apol.

A' nép' allja tiéd, neked ez lármával adózik;
Engemet a' szebb rész tisztel kebelébe vonulva.

Bak.

Úgy, de papod maga is betalál üregimbe gyakorta;
Ám az enyém néked, hidd-el, nem gyujt soha tömjényt.

Apol.

Én választjaimat mély bölcsességre vezérlem,
'S a' jobb erkölcsnek bilyegét szívekbe nyomítom.

Bak.

A' bú' fellegeit kiverem népemnek agyából,
Szívét felragadom, 's eltöltöm báj-örömmel.

Apol.

Bölcs kormányom alatt lesz jó és boldog az ember;
Te vétkezni tanítsz, 's koldús bot vége örömmel.

¹ Megjelent: Széplít. ajánd. 1823.

Bak.

Víg kormányom alatt lesz víg és boldog az ember ;
A' te komoly pálczád unalom, 's a' vége betegség.

Apol.

Kik kormányom alatt pályájok' jól lefutották,
A' hálás maradék' jobb emlékébe maradnak.

Bak.

Kik kormányom alatt pályájok' futni nem unják :
Vígok, míg élnek, 's nem fulnak vízbe bizonynyal.

Apol.

Hallgass rúť fecsegő! éltedben részeges Isten !
Tudjuk mit 's mennyit használtál. Rontod az elmét.

Bak.

A' kiket én rontok másnap reggelre se bajjok ;
A' ki' eszét te veszed, nyomorék! haj örökre bolond az.

Jupiter.

A' lármát versent, fjjaim, nem türhetem im már !
Add ide Bakkhe kezed, te is add ide kényes Apollo !
A' mit szóllandok, szentül eggyezzetek abban :
Légyen Apollo tiéd a' józon reggeli innep ;
Bakkhe te templomidat nyitogassd dellesti időben.

Apol.

Rá-állok, csak hogy Mómusnak rontsd-le thronussát.

Bak.

Nem bánom, csak hogy Neptunt üzzd messze borimtól.

VIII.

Május' 23kán 1820.

Édes Jósim!

Az előfizetési Jelentések tartották tehát, 's tartják talán még most is egyedül emlékezetedben nevemet, 's onnan képzéd, hogy élek? Trattner tehát nem olly vétkes, a' millyennek tartám őtet, ki is megvetvén több izben is tett kérésemet, meg nem szünt nevemet repülő lapjaira nyomtatni. Nem vétkes mondom, mert íme ő ez által igen nagy jót munkált, fentartván ez által nevemet barátom emlékezetében; de bezzeg használt nekem is, a' ki épen akkor vettem leveledet, mikor már úgy éltem, hogy tovább élnem a' halálnál is keserűbb volt. Szüntelen gyötřő álmodozásomból — miképen is nevezem akkori állapotomat? — leveled serkente rövid időre fel, megtekintni az előfizetési Jelentéseket, ha valljon azokban élek e még, a' ki magamban kinosan haldoklottam. —

Azt vélhetné, fekvő halálos beteg voltam! Vajha lehettem volna, tudtam volna mi bajom! nem, egy belső, egész természetemet elkésztető, elméből soha nem távozó képzelődés volt minden bajom; hasztalan iparkodtam elhíttetni magammal, hogy semmi bajom, a' képzelődés kifogott minden okoskodásomon, 's most egy, majd más bajt pedig mindenkor a' legborzasztóbb alakban gördített előmbe. Orvosom hypochondriának nevezé; és elhiszem, mert az egész baj egy hirtelen ijedtségből származott. A' tavasz eloszlata nagy részint sűrű gondolatimat; de hogy egészen magamé volnék, még most sem mondhatom, 's talán soha mondhatni nem fogom. Most gyakran fördőkkel élek szomszéd helységünkben; praelectioim végével mely Julius közepén lehet meg, Füredre fogok menni; és az élet' vizéből annyit herpentni, mennyi a' hypochondriával nyertesén ütközzék-meg. — Te sem találd már azt a' nyugtat, mely eddig édesíté az élet keserűjét? 'S igazán monád, hogy a' jelen idő nem adhat boldogságot; én pedig már elhiszem, hogy a' fahordónak kívánsága nem minden emberben olly hiú, mint azt a' mesés költő tanította.¹ — Hasznosb tárgyat nem vehettél barátoddal munkában, mint Baranyának leírását. Én pedig miben izzadtam légyen, már tudod; nem mertem felséges tárgyokról gondolkodni, fejem minden tartósb gondolkozásra alkalmatlan volt; különben is a' gyötrő gondolat makacsúl megtartá az elsőséget. Irtam csak ugyan ifjaink' kérésekre egy Nézőjátékot a' barátság győzedelme czim alatt,² melyet el is játszottak a' Farsang' végén. — Alég magamé voltam, Márton Pápai ref. Professornak ítéletem szerint hibás, veszedelmes kereszténytelen és vakmerő állításait czáfoltam-meg; a két első Czikkely már kijött a' Veszprémi Folyó írásban; reménylem olvastad. De már is irt ellenem (az első Cz. ellen) egy Pápai reformatus, ugy hallom Osváld esküdt vagy Szolga bíró, nem tudom. Kéziratját Horváth Kánonok Urhoz küldé, ez pedig hozzám utasítá megczáfolás végett; ezt én meg is tettem már.³ Ugy tetszik a' per még sokáig fog tartani; 's én ezt nem bánom, csak egészségem legyen annyi, örömet folytatom. Szeretni fogom, ha nem hizelkedő, hanem egyenes ítéletedet közlöd velem. — A' mult nyáron küldék a' Pesti Gyűjteményhez is egy Értekezést az Idyllionokról; még nem jött-ki; 's nem bánom, ha elmarad; nincs kedvem a' már egészen Calvinistás Gyűjteményhez többé írni.⁴ — Ha az lehetek, a' mi voltam, talán September' közepén Pestre elfogok menni; te mikor fogsz ott lenni, nem tudom; vajha hozzánk e' Sz. hegyre jöhetné! — Dér most Czellben bucsút járn van, mára várjuk; helyette köszöntlek, tudom, hogy ezt ő megfogta tenni tellyes szívéből. Én pedig csókollak barátod

Izidór.

¹ Az aesopusi mese az öregről s a halálról.

² Meteusz, vagy a barátság diadalma. Megjelent az Uraniában, 1831., 105—75. l.

³ Márton István elleni czikkei megjelentek az Egyházi Értekezések és Tudósításokban: 1820., I., II., III. és IV. füzet. — Osváld ellen »Ellenvetés és felelet«: u. ott, 1822, IV. füzet, 1—57. lap.

⁴ Megjelent a Tud. Gyűjteményben, 1820., V. k., 53—82. lapon.

IX.

Páannonhegyén Nov. 2kán 1820.

Kedves barátom, Jóska!

Nyájas ölelésünk, 's együttlétünkől fogva mintha eltűntek volna bajaim, úgy tetszett sokáig. Az Istvánnapi, 's utána következett, és két hétig tartott multságok, járkálások már kezdék felvidítani a' melancholiától, mint valamely rossz lélektől megszállyt lelket; 's mondhatom, hogy a' szünnapokban általlában vidám kedvű voltam. De beállván October' 23kán a' nálunk szokásban lévő sz. gyakorlások (exercitia) mellyek 8 napok ált tartván, az embert békon tartják, alkalmatlan vendégem ismét nyakon ragadott, melly ellen ugy látszik nincs már más orvosság mint a' türedelem, és a' borzasztó képeknek tellyes megvettetések. De melly könnyű ezt tanácsolni! egy esztendővel ez előtt a' velem egy korban lévő képzelődőt kinevettem volna én is, miért hogy nem tud gondolatának parancsolni; 's most tapasztalom, melly gyenge az ember, a' ki talán mindent meg tudna győzni, csak magát nem. Sokszor örömet nevetném magam is bohóskodásimat, 's már félre vonom számat, hogy nevetek; de keserűen kell azt ismét bezárnom. Csatáznom a' bokros gondolatokkal épen nem tanácsos, mert eddig mindég ők voltak a' győztesek, pedig annál hatalmasbbak, mennél nagyobb volt az ellent-állás; megvettetni pedig épen nem akarok. Zárd ezeket Jóskám szivedbe, 's tartsd a' barátság feltörhetetlen lakatja alatt. Nagy az erőszak, mellyet gyakran kell tennem magamon, hogy zavartnak ne láttassam; de megteszem, 's panaszlani senki előtt nem akarok, tudván, hogy ellene a' rossznak tanács nem jöhet. Ha Istentől van reám mérve a' csapás, miről nem kételkedem, nyomjon; megérdemlém; áldom az atyai kezeket, mellyek ha most levernek, majd ismét feltudnak emelni, 's reménylem fel is emelnek, ha nem itt, ott fen, hol vége mindennek, a' mi testi, 's mulandó. Jóskám! Oda tekints te is; és ha megillettek szavaim, vigasztaljon az ég, mellyben én tellyeséggel megnyugszom. — Nagy volt Kovács Tamás¹ barátommal a' plán vacatiokra. Csak azt vártuk, hogy én a' Bakonybelyi Apátság patronusát, Sz. Móriczot magasztaljam meg praedikáziommal, mellynek September 24kén kellett vala meg esnie, tüstént elutaztunk volna Szabadkába (Mariatheresiopolis) Bácskában, az említett barátom' hazájába, utunkban Péceset is veled együtt, Pestet is megtiszteltük volna. De az irgalmatlan idő valamint praedikáziomtól, úgy ezen utunktól is eltiltott. Az után már nem jött kedvünk a' nagy utra. Épen ma volt alkalmatosságom Pestre menni, már készen voltam, hogy ismét a' rossz idő, az előbbeninél kevésbé irgalmasb, beállott; 's így ettől is el kelle állanom. Most már csak oskolára készítem magamat. — Hallottam beszélni czifra Bécsi utadat; 's nevettem; de ha magad le fogod azt jó humorod szerint írni, tudom többet fog érni; tedd-meg ezt édes Jóskám, ha gyd, nevessek. — Egy

¹ Kovács Tamás pannonhalmi tanár; meghalt mint főapát 1841-ben.

öreg kihalt közzülünk, a' volt Füredi Administrator, Ámbrus,¹ talán Tihanyban lévén láttad őtet. Jó és idvességés a' holtakért imádkozni! — Több most nem jut eszembe. Isten velünk, csókol barátod

Izidór.

Kiket barátságoddal megtisztelél, tisztelnék. A' Téli derék magyar' nevében,² ki most nincs itt, vedd idvezletemet; helyettem pedig idvezeld uti társadat a' derék Plébanus Urat, Horvátal együtt. Korbélyi él e még? —

X.

Kedves Barátom, Jóska!

Víg utazásodnak leírása nagy könnyűséget szerzett komor véremnek, 's ugy tetszik, azolta vigabban folydogál az erimben. — Vajha már a' hideg napok lágyulnának, egészen összesugorodik általak az ember. Ma kezdett egy keveset gyengülni, 's már is olly sár lett, hogy alig czepekedtem benne. — A' Farsangot elég vígan töltöttük; két játékot adattam, az elsőt Pál fordulóját megelőző napon Pál apát Regensünk tiszteletére. Ezt magam csináltam a' *boldog atyáról*,³ az énekek igen jól estek, mint hogy jó énekes gyermekek vannak az idei novitiusok között. A' másodikat (Ebádot) Husa jó hetfőn játszották-el nagy nevetés között. — Most már böjtölünk a' Duna' hala mellett, mellyet minden megszentelés nélkül vevénk magunkhoz hamvazó szerdán. — Most miben töröm fejemet, tudod e? Concursust hirdettek a' Dogmatica kathedrára! Collegáim hevesen sürgetnek engem arra; 's én hányom vetem eszemet: most megyek, majd nem megyek; most oda való vagyok, majd nem; 's így múlik az idő egész Juniusig; és bizonyos vagyok benne, hogy még a' menetelt megelőző napon sem fogom tudni, megyek e, nem e; most úgy tesztem magamat, mintha mennék, hogy magamat megcsaljám és rágódjám. Ha csupa magamat tekinteném, tudom, hogy semmi dicsőség nem birna annyi erővel, melly e' szent hegyet felcseréltesse velem Pest falaival; de azt mondják, hogy a' szerzet' java kívánja a' lépést. 'S nem tudok reá felelni. No, édes Jóskám, mit mondasz te? — Márton Istv. mondják erősen morog, és élesíti nyelvét, minduntalan kharakterizáltatja magának ellensége személyét, mintha ez a' dolgon igazíthatna valamit; jele hogy a' vén Doctor hozzászokott a' személyt felcserélni a dologgal; 's a' helyett hogy az ügyet védené, a' személyt sértegetni. Én legalább mérsékléssel akarom őtet meggyőzni. Horváth Endre által fordított, és megspékült Theodul' estvéji ellen is készül valami pedig ugya Téli Praedikátor és Rector által. Vajmi derék ember ám az a' praedikátor, Jóskám, ha ismernéd. Szüntelen dolgozik, még

¹ Debreczeni Ambrus benzés.

² Horvát Endre.

³ Megjelent az Uraniában, 1829. — Kevés változtatással ismét kiadta Szeder Fábán Esztergomban, 1829-ben.

sem végez semmit is. — Endre barátunk, a' ki csókol, izzad a' poétai pályán, és harsogtatja Árpád' vitézinek a' hadi kürtöt. Adjon néki Isten hozzá erőt és állhatatosságot. Te Jóskám, mint leveledből értém, földmérővé lettél, csak rajta, úgy mérjétek, hogy több, 's termékenyebb legyen, mint volt. Kulcsár éhséggel fenyeget bennünk. Hazudjon a' prophéta! De azért az előre gondoskodást köszönnünk kell a' jó hazafinek. No mit írnak még? Az exameneket mi Martzius' végével végezzük, és Április elején nyitjuk-meg a Második Félesztendőt. E' talán nálatok is úgy lesz. Kisfaludi Károly Tatárjait Gaal Németre fordítá; és Bécsben a' publicumnak nagy meglepődésével több izben játszották-el. Még is egy kaján német igen megvetőleg recenseálta a' munkát. Uram, sujtst le az irigység' gonozzságát! — Te pedig Jóskám élj boldogul, 's szeressd igaz szívű

Izidórodát.

Pánnonia' tetején Martzius' 9kén 1821. Tisztelnek, csókolnak Engelbert, Tamás és más ismerőseid. — Én pedig Horvát Barátunkat, mint földmérő társodat.

XI.

Kedves Barátom Jóska!

Hogy Pesten voltam, és concurráltam,¹ talán már hallottad. Onnan alig érkeztem haza, hogy leveledet vettem, mely új tanúja volt a' te állhatatos barátságodnak. Minthogy az Augustusi vásár közelget, tollhoz nyultam én is, hogy a' barátságunknak áldoznék, és egykét óráig szívemből mulassak, 's mulassalak téged is: mert hidd-el nincs kedvesb órámnál, melyben vagy rólad gondolkodom, vagy hozzád írok, vagy leveledet olvasom; ilyenkor az óra perczenet. Még nem tudom, mit fogok írni mindent, de azt feltettem magamban, hogy sokat fogok, mert időm, és papirosom most elég van. Talán nem fog unalmadra lenni, ha Pesti utamat, és a' Pesti környülállásokat olvastatom veled; én legalább azokról mindég örömet gondolkodom, mert részemről igen kedvezők valának. Elkezdem tehát, 's elejétől végig fogok utazni, és téged velem, és még eggyel, a' derék Horvát Endrével együtt utaztatlak; reményilem örömet indulsz társaságunkban. Pünkösöd előtti szombaton végezvén rövid ebédünket felülénk ketten, és Tömördre, egy tőlünk négy órányira fekvő pusztánkra hajtatónk, ide alig érünk, és a' rémítő égi háború fejünk felett dühödött, és hat órától mint egy kilenczig tartott, nagy volt a' zápor is, úgy hogy a' pitvarból lábunkat sem tehetjük-ki; Endre füstjét eregette, én pedig burnotómal mulattam. Vacsoránk jó ízű volt, 's lenyugodtunk. Pünkösöd' napján végezvén egymás után az ott lévő kápolnában áldozatunkat, utnak indulánk örvendvén a' gyönyörű nap tiszta keltének, 's a' hűves levegőnek. Utunkat Bicskének vettük, mely az elhagyott pusztától jó öt órányira esik; az

¹ T. i. a pesti egyetemi hittudományi tanszékre.

ut hegyek és erdők között, nagy csinos helységeken által nékem annál kellemetesebb volt, hogy most volt azon első menetem. Bicskére 11 órakor érünk, melly egy nagy helység, lakosi magyarok részint katolikusok, részint reformátusok, ez utólsóknak templomjok a' vendégfogadónak arányjába esik, és szerencsénk volt látni Kálvin fíjait és leányait a' templomból kijőni. Az asszonyok mind gyászt viselnek fejeken, a' lányok pedig pártában járnak, a' mi felénk már régen ismeretlen. Örültünk, hogy a' némét vendégfogadónak feleségét és gyermekit tiszta magyar ajkuaknak találtuk. Ebédünk hamar, és tisztán készült, a' fizetés mérsékelt. Innen Buda Örsre értünk, melly nagyságára nézve Bicskével vetekedik, csinososságára pedig felmulja azt. Lakosi németek, tiszta magok viseletűek, és szép termetűek. Épen a' délutáni Isteni szolgálatról tódtak ki, hogy beérünk; kocsisunk itatni akart: mellyre nézve betértünk a' fogadóba, hova igen sok férfi és gyerkőcze tódtult be, de többnyire csak a' kapu előtt hévizáltak, és lovainkat nézték, egy két korosabb a' vendégházba iddógált; azt véltem, hogy a' vége muzsika és táncz fog lenni, de a' Kelner azt mondá, hogy az nekik tilalmas. Endre beszédbe eredt velek, 's a' többi között azt kérdé, hogy a' helységet mint hívnák németül? a' komolyabbak Budá-Ersnek mondák, de egy dévaj mosolyogva Offene Lisnek mondá, mellyre mi mosolygánk, a' komolyabb lakosok pedig fenyítő pillantásokat hánytak a' dévajra. A' fogadónak kapuján Vármegye' rendelését pillantottunk meg, melly magyarul volt nyomtatva; és ez nekünk tetszett. — Ámbár azonban a' helység és lakosi csinosbbak légyenek a' Bicskeiekénél, a' vendégfogadóban még is a' Bicskei tisztaságot nem kell keresni. Ronda minden, a' szobában, mellyet pihenésünkre nyitottak, elszórva minden, az ágy vettetlen, a' pervatál eldülve s a' t. alig vártuk, hogy felhajtván pohár veres borunkat, tovább állhassunk. — Hat óra volt, hogy Budára értünk, a' Kristina városán mentünk be, hol, ámbár különben csendesség szokott uralkodni, most forrott a' nép, és a' kocsi egymást üzték. Pesten a' hét Electort köszöntöttük meg, a' honnan, megmosdódván, és pinczetokunkból egyet hörpentvén első visitünket Horvát Istv. úrnál tettük, kivel már ez előtt leveleztem a' concursus eránt. Magát találtuk munkába merülve a' fáradhatatlan Férfiut; de csak hamar érkezett Felesége, karján kisdéd, bátor fiacskája, kit a' magyar szellemű atya Árpádnak kereszteltetett. Rövid beszélgetés után megkérvén Horvát Istvánt, hogy látogatna meg bennünket szállásunkon, Trattnerhez indultunk, de halljad, és nevedd, én, ki Pestet négy esztendeig jártam, 's ki előtt kiváltképen ez a' része a' városnak ismeretes volt, mint Sz. Márton, az Ürményi réz fedelű házától a' nagy piarczon által a' sátorok között hurcoltam a' köveken jární nem szokott szegény Endrét, és tévelygésomban addig mentem, hogy egyszerre Jóf' épülete állott előttem. Ekkor ütöttem magamat fejbe, és Endrének, ki már nyughatatlan volt a' hosszú ut miatt, retourt kiáltottam. Trattnernél csak az öreg volt honn, kivel keveset beszélvén, Kultsárhoz indultunk; ezt sem kaptuk oda haza, de meghagytuk szoba leányának, hogy a' hét Electorhoz avisérozza. Már most szállásunkra mentünk, nyugottunk, és

nézelgünk. Horvát Istv. nyolcz óraker érkezett, és vacsorához ülénk, melyre Kultsár egy órával későbben jött. Talán tudod, hogy Kultsár a' szerzet eloszlátása előtt Benedictinus volt; erről emlékeztvén vittem magammal két pint Bársonyosi bort, mely a' mi itéletünk szerint többet ér a' Somlainál, hogy Kultsár volt szerzetességére emlékeztetném. Mihelyest belépett tehát, kihuztam az egyik pintet; csah hamar jó kedvünk eredt, és a' barátságos beszélgetésnek éjjéli 1¹/₂ óra vetett véget. — Más nap, Pünkösöd hetfőn én a' Seminariumba mentem Battyányihoz, mint a' Theol. kar' Dékánjához, és magamat nála jelentettem; de ő engem Wranához, mint a' kar' új Directorához igazított, azt adván hozzá, hogy a' Professorokhoz is, és még a' világiakhoz is el kell mennem. E' nem tetszett. De mit tudtam mit tenni, már ben voltam. Nossza tehát Fiakerre ültem, és egyenesen ki Budára, és meddig? egész az Alagovics házáig; tudod, hogy ez a' szőlők között díszeskedik. Nagyobb bosszúmra, Fiakkerem a' házat eltéveszté, és így egész Budát összejártuk, a' Krisztina városán ki, és a' vizi városon vissza! Dél előtt többet nem tehettem, mert még misét is kelle hallgatnunk, melyre 11 óraker a' Franciscanusokhoz mentünk. Ez nap Endre Kulcsárnál ebédelt Pistával; én pedig pihenni kívánván szállásomon maradtam, és rövid ebédem után ágynak dültem, hogy az után könnyebben tegyem visiteimet. Horvát Endr. 3 óraker visszatért, és velem jött Tumbacherhez,¹ innen én a' többi Theol. Professorokat jártam össze és est lőn. Nyolcz óra tájba jött Trattner Kocsiján Vitkovics, melyre felvévén bennünket, házához ragadott, hol jó ízű vacsoránkat Vitkovics genialis énekeivel fűszerezte. Más nap kedden volt a' Concursus. 8 óraker megjelentünk az Universitás hajlékának azon részében, hol ez előtt a' könyvtár állt; most pedig oskoláknak készítetik a' Theologusok' számokra. Elsőben a' Facultás ült össze és felolvasta a' Bécsből küldött theseseket; mi négyen maradtunk a' folyosón, hol szerencsém volt ütköző társaimat ismerni. Egy Zágrábi Dogm. Prof. nevét elfeledtem, előttünk járt Pesten; *Cherje*, kit a' Seminariumban ismertünk; ez a' Csanádi megyéből tavál szált által az Esztergomiba; már Fejér' kathedrájára concurralt, de akkor Kovács nyerte azt el. *Osváld* a' Pesti Seminarium' első Praefectusa. Ezek voltak az ütköző társok. Megnyilván a' Conclave, Battyányi mind a' négyünket ebédre invitált azzal a' Professorral, a' ki az utolsó órában fogott őrt állni. Kiki átláthatta az invitaziónak célját; és hogy ez nem egyéb mint *politicum prandium*. Én tehát iparkodtam dolgomat reggel végezni, hogy délután szabad lévén még a' korosb világi Professorokat eljárhassam. A' Facultás eloslott, mi pedig Vass Professorral bementünk a' Conclavéba, hol a' thesesek ledictáltottak, és mint az occupatio, elolvastattak. A' thesesek ezek voltak: *Quomodo probatur Paulum, qui comes Jesu non erat, eiusdem cum caeteris apostolis esse auctoritatis? Quomodo probatur Filio Dei competere naturam divinam? Quae sit doctrina Ecclesiae de cultu imaginum, et quomodo defendatur?*

¹ Tumpacher József, pesti theol. egyetemi tanár; Alagovich Sándor, papnevelőintézeti igazgató, majd tanácsos és előadó.

Én tele írtam egy árkuat, és 11¹/₂ órára készen voltam; és szállásomra mentem, hogy magam ehessem. Utóbb örültem gondolatomnak, midőn megértém, hogy Battyányi maga sēm volt oda haza ebéden. — Kedd' estvéljén igen vígan töltöttük szállásunkon Jankovics, Trattner, Kulcsár, Horvát Istv. társaságokban. Más nap reggel volt az *orale* 10. órákor. Hol a' *peccatum Originaléról* kellett disserálni egy fertályig. Ezt végezvén Instantiamot, melyet Horvát Istv. készített, és attestatumomat Battyányinak átadtam; és rövid falatozásunk után kocsióra ülven visszasieltünk, minthogy Endrének szombaton honn kellett lennie. Így édes Jóskám végeztem a Concursust, mellyből észreveheted, hogy a' barátság inkább interessált, mint a' felvett munka, és hogy épen senkinek sem fogom irigyleni, ha előmbe lép. Megbocsáss, Jóskám, hogy hosszú voltam a' leírásban; neked írtam, és ez elég. — A' Primás által hirdtetett nationalis Synodus már másodsor haldoklik, jóllehet Győr-Megyének Plébánosai már tartogatják gyülekezeteiket. Épen tegnap előtt kaptunk tudósítást, hogy a' Pápa ellene mondott leginkább azért, hogy a' punctumok nem nationalis Synodust illetnek, minthogy a' hit' dolgai a' közönséges Synodust illetik; a' fenyétékre pedig elég törvények (canones) vannak, csak meg kell azokat tartani. Én úgy vélem, hogy ezek az okok fontosak, mellyektől fogva a' Synodust kevesen óhajthatják, hozzá járulván az is, hogy a' mostani idők épen nem Synodusra valók. A' jövődő Török háborúnak bizonyosságáról naponként nagyobb hitelű tanukat veszünk. Csak dőghalál ne legyen a' gyümölcse. — Nékünk kenyérünk meglehetősen lett; de annál kevesebb bort várhatunk. A' mostoha, és épen szőlő virágzásakor folyvást tartó esőzések, a' temény sok féreg reménységünket nagy részín semmivé tették. Csak itt ott látni gerezdeket; egész tele fejet nem találni. Talán nálatok vígabbak a' hegyek. — Pestről nem régen jöven, ez idén oda már menni nem fogok; Vurdának megírtam, ha hogy elmehetne, és veled helyettem is mulathatna; még nem felelt. Tolnát Baronát mikor fogjuk láthatni, nem tudom; nekem a' tartós kocsizás épen nem esik jól. Ha egymással nem beszélhetünk, annál bővebben iparkodjunk írni egymásnak. Emlékezel talán derék fiatal, egészséges víg konyha mesterünkre, Szám Raymundra; ő nincs már! Husvét' táján ment által a' más világra. Közöld ezt Horvát Urral is, ő fogja jól ismerni az elhunytat. Az, a' ki száz esztendőt ígérhet magának testi alkotására, és lelke' vidámságára nézve, elhal; és mi bikhettek csak elnyomorgunk. Legyen Isten akaratja. Ámen.

Csókol

G. Izidórod.

Collégáim tisztelnek; 's én velek Horvát Urat, és én T. Veres collegádat, és volt uti tarsodat.

Horvát Endre Sz. Istvánt Bécsben fogja dicsőíteni; praedikatziójából majd részesítünk.

XII.

Pannonia' sz. hegyén. Marz. 4. 1822.

Kedves Jóskám!

Alig ha nem haragszik valaki egy kicsit, hogy a' Pánonnhegyi kurir olly hosszú időre maradt. De valamint a' nagy harag ártalmas testnek, léleknek, ugy a' mértékletes bosszúság mind a' kettőt hasznos mozgásba teszi. Farkas pedig nagyon haragudni nem tud. Az a' kis neheztelés is, melly eddig fogva tartotta, levelem olvasásával bizonyosan elhagyja. Jelzett szándékomat tudod, hogy postán nem irok, mért hogy felemelték azt. Pesten pedig egész telet ált vásár nincsen; ennek egyszer okáról gondolkodván a' hajóhid jutott eszembe, és haragosan vádoltam azokat, kik kőhidat nem tételnek. És nézzd, most itt a' vásár ideje, 's levelemet még is postán kapod! »Igy ugyan, gondolod magadban, Guzmicsnak Pesti vásárra várakozni nem kell vala.« Ugy van Jósi, de lám én is bosszankodom egy kicsit, és ez a' kis bosszúság teszi, hogy feltett szándékom ellen postán irok. Gondold csak, Trattner miolta Petroszai nevet ragasztott nevéhez, olyan nagy urrá lett, hogy Kultsár Istvánnak tett izenetemet sem méltóztatott véghez vinni, hanem azt irta vissza, hogy az eránt magának Kultsárnak irjak; pedig még ezt irta, az izenetet bizonyosan megtehette volna, olly csekélyből állott. Ez a' kis bosszúság tevé, hogy most levelemet postán veszed. Halljad az említett izenetnek tárgyát is: Tumpacher, ez a' feledhetetlen nagy mester megholt; nagy volt az illetődés mind azokban, kik csak messziről ismerték is; mi alig vettük a' szomorú ujságot, mindjárt utána való nap Requiemet énekeltettünk érette; én pedig gyötrelmemet versebe öntém által olly szándékkal, hogy azt a' boldogultnak emlékül a' Gyűjteményhez függesztetni szokott Szép Litteraturában, és Kultsár Mulatságaiban kinyomtassam. Megküldém Trattnernek, ki válaszában azt felelte, hogy a' legközelebb alkalommal mind a' két helyen ki fog jőni. Egész Januarius' végéig vártom haszontalan. Irok tehát Trattnernek, hogy minekutána már elkésett, ha akarnák is, ki már ne adják, hanem küldjék vissza. Trattner azt felelte, hogy Kultsárnál vagon, és hogy ha vissza akarom, néki magának irjak. Nem bosszúság ez? Én nem Kultsárhoz küldém, hanem Trattnerhez, tehát csak ettől várhatom vissza is. Irtam tehát Kultsárnak, ki is azt felelé, hogy hosszúsága miatt ki nem adhatta. De hát a' Szép Litteraturában is hosszú lett volna? Nem hosszabb e a' Nyugalomról irt Mélázás? Ha pedig kedvesebb e egyszersmind, itéld-meg magad, im leírom egészen, minthogy sem magam nem írhatok, sem te nem olvashatsz tőlem kívánatosabbat.

Nénia. Tumpacher Jós. sirja felett. Pyladesz és Oresztesz, két hű tanítványi.

Or. Jer velem, oh Pyladesz leborulni hideg tetemén itt

A' nagy Mesternek, 's nyujtani be áldozatunk!

Ő nem Zrínyi ugyan, vérengző Hősse Szigetnek,

Nem Mátyás Magyarok' bölcs Fejedelme; de több:

Ő az igazságnak szent bajnoka, kentje egeknek,

'S a' jobb emberiség' lelki barátja vala.

- Pyl.* Csak halkan : csevegő pompán vált lelke nem örvend,
Kedvesb a' szívnek lágy lihegése neki.
- Or.* Ő maga még köztünk vándorlott, néma szavakkal
Küszde az égiekért, 's lelke magába vonult.
- Pyl.* Érzed e, mint hallgat minden körülötted ? az égnek
Tengere milly csendes ? Luna homályba' lebeg.
- Or.* Fényei a' menynek sugarit bágyadtan eresztik ;
Gyászfátyolt látok Hunnia' büszke fején.
- Pyl.* Gyászol az emberiség ; lelkébe' feledte siralmait ;
Eggy kettő csak alig fúja-ki bú-nehezét.
- Or.* Még a' durva halál sem látszik örülni kegyetlen
Munkáján, nyilait földbe haraggal üte.
- Pyl.* Nézzd, nézzd, Győrnek egén melly felleg ereszkedik ! a vár'
Bús falain gyászalt sír az Athéni madár.
- Or.* Méltán : Ott emelé-fel előszer mesteri székét ;
Ott az igazságnak kezdte lekötni magát.
- Pyl.* Árva megyém ! csak alig vesztéd-el gondos atyádot,
Im már mestered is halni utána siet.
- Or.* Mint a' reggeli nap felhőkön rontva keresztül,
Jóltévő sugarit szokta lövelni felénk :
Ugy Tumpachernek nagy lelke kitörve homályból
Hunnia szép tájain kezdte ragyogni korán.
Nagy neve híresedett : Fejedelmünk Pestre idézte,
Hol Músák felkelt négy szerü szobra jeles.
- Pyl.* Ő ugyan a' hírt nem keresé ; sem fényleni nem volt
Vágya ; de tárgyához győze szokatlan heve :
*Röjtlök igazságnak mélyebb tilkába bejutni,
'S ezt maga voltában fejteni löbbek előtt.*
- Or.* Itt az Irás' magyarázata lón osztálya ; az égi
Mesternek szavait, 's tetteit adta elő.
És úgy adta-elő, hogy lángolt szíve utánnak,
'S a' buzgó szavakat példa követte nyomon.
- Pyl.* Titkos erő vonzá lstenhez, 's minden igazhoz ;
Minket is ő hozzá kócsola titkos erő.
Ah hányszor feledénk el egészen benne magunkat !
Nyelve mikor megnyilt, 's érzete folyt-ki belénk.
- Or.* Mit suga lelke belénk a' nagy mesternek ? előttünk
Fejtsd röviden Pyladesz ; mit suga lelke belénk ?
- Pyl.* »Tiszta legyen lelked, lelkedből feslik az élet,
»Hévvvel öleld a' jót, rosszat utálva kerüld.
»Külső színre ne nézz ; munkál röjtlökben az erkölcs ;
»A rút képmutató szokta dobálni nevét.
»Védd az igazságot, meg lévén győzve magadban ;
»A' jó 's rossz kimenet mennyei végzeteké
»Vaktában ne ítélj ; 's ha itéltél, jobbra találván,
»Vessd-el amazt, makacsúl bízva magadba ne légy.
»A' kor' lelkével lépj mindég küszdve előre,
»Mostanit a' volttal vetve arányba' haladj.
»Sem kis-lelkü ne légy, sem felfujt. Féld csak az Istent.
»Légy emberszerető, 's tiszta bizalmu barát.«
- Or.* Így szólt, így lépett Tumpacher : lelke szavával
Eggyezze ; semmi vonás nem vala benne hazug.
Lelke az Istennel járt mindég ; tárgya szívének
Volt csak az emberiség, mellyre szünetlen ügyelt.
Ah ! 's ez az emberiség ! — még is gyötrötte — —
Pyl. — — — — — Ne illyent :
A' dicsőült árnyat sértheti gyáva panasz.
Szíve ugyan vérzett gyakran, de kitörni nem hagyta
Lelke ; az állhatatos férfitúrn tudott.

- Or.* Még is honnunknak bölcs része becsülte, szerette,
Főkép Egyházunk' díszei, Püspökeink.
'S országunk tisztelt Nádorja, szerette Birája ;
Volt maga a' Koronás Fő is eránta kegyes.
A' távol külföld nagy bölcssei elme-szüleitit
Helybe-hagyák, 's őket szinte becsülni tudák.
- Pyl.* Nem csuda : a' szent hit, 's az okosság párosodának
Benne ; az ezt vezeté, ez kimivelte amazt.
Védeni mit 's hogy kell, mit kell engedni viszontag,
Tudván, nem lehetett penna csatája dühös.
A' tévelygéstől megválasztotta az embert,
Ezt szereté, rontá fontos okokkal amazt.
Értvén a' dolgot, nem harezolt Andabatakként, ¹
Sánczot sáncz ellen, 's nem vete gyenge lepelt.
- Or.* Sem hiu mennyköveket Zevsztől nem kére fejekre
Ellenségeinek, 's jó ügye győzni tudott.
Im de harang kondúl : a' nép seregelve nyomul már
Megdicsöültünknek látni lerázta porát.
Jőnek társink is, hálás lélekkel utólsó
Tiszteletet meghült hamvink adni felénk.
Munkás lelke szabad, nem késleti testi teher már ;
A' nagy titkoknak tára előtte kinyilt.
Idv, nagy Férfi neked ! lelked már égbe lebegdez,
Ám szikrája, belénk oltva, örökre marad.
- Pyl.* Idv, nagy Férfi neked, te ki láttál, 's látni tanítottál
Ezreket ; ah bennünk el soha, el ne feledj.

A' tanítványi kar.

Idv nagy Férfi neked ! hű tiszteletünkre tekints le,
Gondosan éltedben mellynek előle futál.
Engedj-meg méltó vágyunknak : kérj az egetől
Aldást munkádnak bő folyamára, 's nyugodj !

Érjen, Jóskám, versem, a' mit ér, bíró magam ügyében lenni nem akarok ; de igazán megvallom neked, hogy még dolgozásomnak kiadtát olly buzgón nem óhajtám, mint ezét, minthogy szívemnek teljéből úgy nem irtam, mint ezt ; és épen e' maradt-el ! — Ha Tumpacherral sem volt nagy kedvem a' Pesti Vniversitásban tanítani, elgondolhatod, minél kevesbbé örömet lépnek most oda, hol feszességnél, irigységnél, sovány pedanteriánál egyebet nem lenék. Add ehez azt is, hogy az Esztergomi papság az Érsektől az utolsó tonsurátus gyerekjig mind ellene van, hogy Szerzetes lábát az Vniversitásba ne tegye, attól tartván kétség kívül, hogyha egy becsúszik, a többieknek könnyebb fog lenni az áltörés ; 's így ők a' köz égető ponttól elesvén egyszersmind távol esnének azon helytől, mellyen, mint ők hiszik, a' kövér Canonia készen várja őket. Ezt nem ujomból szoptam, hanem Dréta Antal Zirczi Apát beszéllé, kinek ezt maga egy keresztes Esztergomi pap megtámadólag lobbantá szemei közzé. Ugyan Dréta Bécsben lévén, kérdést tett feülem Venczel Benedictinus Apátnak, ki egyszersmind, Referens az iskolai Commissionál : ki is azt mondá, hogy a' Pesti Candidatióban én második helyen vagyok (első foglalja Oszvárd, a' Pesti studiorum Praefect.), de ő azt a' reflexiot

¹ T. i. nem harezolt vakon.

tette légyen, hogy minekutána mind egyik, mind a' másik egy formán jól dolgozott, enyém volna az elsőség, minthogy a' mit amaz nyolcz óra folyása alatt dolgozott, én azt háram óra alatt végeztem. Ez ugyan ítéletem szerint nem nagy érdem; és ha egyebet az Apát elő hozni nem tudott, ezzel elmaradhatott volna. — Alig várom, hogy már vége szakadjon, és szíveimből ohajtom, hogy győzzön, mint egyebekben is győzni szokott a Primás, és így kiverhessem egészen fejemből, ne kelljen félnem a' Pesti kathedrától. — Te engem Pécsre idézel! de hogyan menjek? Olyan távolságra nem adnak ám jó négy lovat; macskákon pedig indulni nem is tanácsos, nem is kellemetes. Várjunk jobb időt; vagy te lepj-meg bennünket Tüszkövel,¹ vagy mással, ha Horvát Ur, kit tisztelünk, gazdaságbeli foglalatosságai miatt jöhetne, igen szeretnénk. Majd talán a' Török egy kicsit meg fog ijeszteni bennetek, és Páannon hegyig kergetni. — Győr lerontott bástyájának helyén már tizenkét ház-hely vétetett. — Vacatziokban egy megyétekbeli Pap volt nálunk, kinek én 20 nyomtatványt adtam Haller'² tölem fordított leveléből, olly meghagyással, hogy adná által neked, te pedig árulnád-el; nem tudom meg kaptad e, és a' pénzt elküldötted e Trattnerhez; minthogy őtet illeti. Mi kedves Jóskám mind ugy vagyunk, mint voltunk; Pál fordulásán Apát Urunk' tiszteletére Vak Bélát játszották el ifjaink számos vendégeink előtt; a' darabot magam készítettem mondva.³ Farsang végén pedig Kisfaludi Károly' Pártütőit jádszották nagy röhögés között. — Él, és írj.

Tisztelnék ismerősid.

Csókol barátod

Izidór.

XIII.

Farkas Józsefnek Guzmics Izidór baráti idvezlését.

Már negyed napja, hogy püspököd nálunk ordinál, kivel, titoknok helyett vagyon egy Vice-Esperest, ki téged jó barátjának lenni vall. Ohajtanám, hogy te volnál most a' titoknok; vajmi sokat fecseghetnénk egymással olyanokról, a' miket tollra bizni nem tanácsos. Leveletem már kezdém hozzád írni, midőn a' tiédet vettem, mellyből azt látom, hogy te majd nem azokat a' tájakat jártad össze, mellyeken én is előszer utaztam keresztül. Füreden tudtam-meg, hogy sarkadba vagyok, és siettem Tihanyba, azzal a' reménységgel, hogy ott kaplak; de te már átevezteél a' Balatonon, hová késérnem, akkori környülállásim nem engedtek. Azt meg nem foghatom, mint előzhettek volna meg Veszprém-ben, holott itt rövid ebédemet végezvén egyenesen Füredre mentem. De ha már tudtad ott léteimet, és Füreden találkozásunkat reményletted, soha meg nem bocsátom vételkedet. Mit veszettek volna egy éjszakával?

¹ Tüszkö Sándor szentdienesi, majd ozorai plébános; † 1834-ben.

² Haller Károly német tudós, a különféle keresztény felekezetek egyesülése mellett küzdött.

³ Megjelent Vak Béla kinyitla címén az Uraniában 1832-ben.

Ezt mi Tihanyban töltöttük a' következendő nappal; harmadnapon pedig megindultunk Szalának, 's utunkat a' legkiesb vidéknek vettük, a' regés hegyek közt: Csobáncz, és Badacsony között, honnan a' többi hegyek agg váraikkal emlékeztettek bennünk a' régi időkre. Tapolczán ebédeltünk, és Sümegen keresztül hajtottunk Vasba, hol várt bennünk a' lelki multság. A' te utad kétség kívül tartósb is, multságosb is, hasznosb is volt az enyémmél; és tovább andaloghattál a' valóban kies Edenben. Eszterdőre, ha Isten éltet Pécsset veszem czélomnak, onnan, ha neked is úgy tetszik, Szalát újra, 's együtt fogjuk bejárni, és egész Göcseibe hatni: ezen az utazás koránt sem olly költséges, mint Bécsnek; és az ismeretlenekben is szives barátokat fogunk ölelhetni. — Bajt szerzett tehát nektek is a' zsinat? Az még mind semmi; de minket, szegény barátokat, ugyan csak kitett a' szégyenkőre. Isten fizesse-meg a' sz. atyáknak mostoha gondoskodásokat! — Ha, mint irod, meg vagytok elégedve, Báthorihoz írt leveleimmel;¹ úgy hiszem e' munkámnak folytával még inkább meg lesztek. Már le küldém Trattnernek olly sürgetéssel, hogy a' jövő Leopold vásárig elkészítse; ebből is fog hozzád 20 nyomtatványt küldeni; barátságos apostolkodásodról nincs kétségem. Hát a' nyelvnek hármas befolyásáról² a' Gyűjteményben adott értekezésem mint tetszett? Ezért engem Kazinczy első levelével tisztelt-meg; és igazán mondom, semmi ugy a' munkára nem buzdított, mint ez. Horváth számtartó urat még eddig nem láttam; talán erre sem jó, minthogy a' levelet Győrből kiküldötte hozzá. Fijacskájáról való gondoskodásom, bár mi csekély volt is ez, füstbement, minthogy az abusosok miatt az ugy nevezett convictus Győrről cassaltatott; különben is a' jól nevelt gyermek nehezen fogott volna a' vékony kosztal megelégedni. — Élj Jóskám boldogul, 's emlékezzél olykor rólam is; 's ha jöhetsz, minekutána téliben nem jöhetnél, jönni nyáriban el ne mulassz. Pánnonia' sz. hegyén October 25-kén 1822.

Dér, miolta plébánus lett, torkával szenved, felette rekedten beszéll. Ugy kell neki, miért unta-meg az oskolát; de ugy hallom, hogy már nyilik.

XIV.

Kedves Barátom, Farkas!

Te csak hallgatsz, mint Farkas az oduban! azt sem tudom már élsz e halsz e? Minap azonban a' Gyűjtemény azt mondá, hogy még élsz, és a' szavakat kergeted Horvát számtartó ural. Csak rajta! De ebben a' kegyetlen téliben vajmi nehéz lehetett az üzés; én csak egyszer találtam szánkyára ülni, hogy egy szomszéd barátomat plébániáján meglátogassam; 's ime a' fergeteg minden borzasztó környülállásaival az tár mezőn lepott, a' különben is csekély csapást hóval temette, eget 's földet megtagadott szemeinktől; eltévedtünk, elsetédtettünk; 's ha kocsisunk

¹ A' keresztényeknek vallásbeli egyesületekről írt levelek, Pest, 1822.

² Az emberi nyelv hármas befolyása az ember emberiségébe, nemzetiségébe és hazafiúsításába. Tud. Gyűjt. 1822. évf. VIII., 3—36. l.

történetből egy szerencsés fordulást nem tett volna, melly után csak hamar gyertya világ tünt előnkbe, vagy a farkasok ettek volna meg bennünk, vagy fagy által vesztünk volna; annyira elfáztunk már, hogy csak a jó bársonyosi bor (Bársonyosra mentünk) élesztett fel bennünk. — Báthory superintendens hármas predikáziója¹ sok iratokra adott alkalmat; az egyesülés többektől vétetik munkába: az én irásom után született a kisded *Magnes*,² ennek szerzője nemes Batta Pest vármegyei földes ur, mint ezt nekem Fő Tiszt. Orgler Ur megírta; illy hozzáadással: »qui lecta erudita modestaque contra cavillationes D. Bathori defensione a veritate velut a magnete adtractus, tanto eius amore exarsit, vt ad mutandam religionem suam, declarandumque popularibus suis, quoniam sit vera et vere hungara christiana Ecclesia, animum voluntatemque adiecerit«. — Ezt követte Molnár Jánosnak megbővített *Magnesse*;³ ezt még nem látom. Horvát Endre barátunk most jött Veszprimből, és magával hozta az Egyesülésnek *Ideáját*⁴ mellyet Vilonyai Predikátor irt, rólam itt 's ott minden becsülettel szóll, annál keserűbben A**I** ellen, kit Jordánszkinak tartanak nálunk. Ezen Ideára majd talán a Veszprémi Értekezésekben adok valamit. Ugy veszem észre, barátom, hogy az én munkám katolikusoknak nem különben mint protestansoknak kedvet megnyeré, 's így czéomat elérve látom, melly az volt, hogy valamivel közelebb járuljunk egymáshoz, az idő, és hasonló felvilágosítások a dolgot tovább fogják vihetni. — A jövendő vakatziót, mint már, ha jól emlékezem, megírtam, elsőben Szala vármegyében, azután, ha az utazást el nem unjuk, Tolnában 's Barónában akarom tölteni. Te Sz. István nap után indulj Tihanba, én is ezt fogom tenni, 's talán még előbb, hogy a savanyú vizzel élhessek: onnan együtt járjunk-meg Szalát, 's én téged vissza kísérlek Pécsre. Erről még egyszer írjunk egymásnak, hogy az időt bizonyosan meghatározzuk. Balla Valeriusunkat⁵ a te alkalmatosságodon akarnám Pécsre küldeni, ki engem ott várna-meg. — Itt az ujságok igen fontosak. Szala vármegye két izben becsültetett-meg a királyi commissarius Amáde által, de mozdulatlan maradt. Sopronban Cziráky semmit sem végezhetett. Az erős lelkű Nitraiak azt felelék, hogy az eddig tett tapasztalás szerint az ausztriai ház mikor szükségben volt, könyörgött, most parancsol, ergo nincs szükségben. Azt mondják, hogy a Felsőgát ezen felelet által igen megbántódott légyen, 's azt mondá, hogy ezeket az urakat meg kell követni. Nem tudom mennyi ideje,

¹ Báthory Gábor pesti superintendens beszéde az esztergomi új templom alapköve letételének ünnepe után 1822-ben. »Lehet-é? van-é? egyedül idvezítő Ekklésia? stb.« címen.

² »Magnes vagy az igaz Anyaszentegyház.« (1822.) Szerzője nyilván szentmártonkátai Batta Pál Antal.

³ Zoltvány Irén Guzmics életrajzában a »Megbővített Mágnes«-t Ágoston Jánosnak tulajdonítja. (ld. m. 101. lap.)

⁴ A vallási egyesülés ideája s ezen idea realizáltatásának eszközei névtelenül jelent meg Veszprémben 1823-ban. A szerző Pap István vilonyai református lelkész.

⁵ Ballay Valér Nándor (szül. Pécsen 1802-ben) ekkor bencés kispap volt Pannonhalmán.

hogy egy könyv jöt ki latán nyelven, mellyben az mutattatik-meg, hogy Magyarországra nézve a' ius successionale az első szülöttre nem törvényes. A' M. kir. Cancellaria ez eránt három kérdést tön az akkori kir. revisornak, Trenkának: Quis libri censor? quis auctor? quis editor? Felelet: Censor ego; auctor C. Cziráky; editor Typographia Regia Vniuersitatis. — Trenkának se baja lett; Cziráky felemelkedett. Még ezek a' hírek is rebesznek: Koháry minister; cancellarius Májláth; Almási jubilált, Vcancellarius Cziráky; Lórencz jubilált, Alagovics helyébe. Igazak e, az idő fogja kitalolni. Az igaz, hogy Gyulai Commendansnok küldetett Cseh országba. Hát a' Spanyolok és Francziák mit fognak szülni. Csekély a' reménység. Mi azonban csak folytassuk felvett tárgyunkban hivatalunk szerint édes hazánk tudományos, és erkölcsi boldogságára munkálódásunkat, — hagyjuk a' politikusokat, 's a' martialisokat haladni a' magok utjukon, jobbra balra csak elvisznek bennünket. A szegénység nálunk felette nagy: egész házak vannak kenyér nélkül, pedig nem csak zsellérek, de gazdák is; hol itt az arany üst?! Ha csak Isten, vagy csuda, vagy a' gazdagok által nem könyörül rajtok, szomorú végek, 's talán másoknak, nem messze van. Imádkozunk érettek, az isteni gondviselés meg nem szünt. Csókollak Jósi 's vagyok

igaz barátod *Guzmics.*

DR. RÉVAI SÁNDOR.

Pannonia' hegyén Martz. 3. 1823.

GARAS ISTVÁN »EMBERT-UTÁLÓ TIMON«-JA.

(Első közlemény.)

A dunamelléki református egyházkerület Ráday-könyvtárának kiegészítő részét képező kisebb terjedelmű levéltár, alapos megdézsmálása daczára,¹ még ma is sok kincset rejt magában. Innét került elő az alább bemutatandó iskola-dráma vagy inkább dialogus is, a mely a XVIII. századbéli magyar irodalom hasonló termékeinek számát egygyel gyarapítja.

Garas István »Embert-utáló Timonnak Istoriája«-ról az első emlékezést Ráday Gedeonnak Édes Gergelylyel, ezzel a nyughatatlan, bohémtermészetű, de puritán lelkű református költő-pappal folytatott levelezésében találjuk. Édes Gergely küldötte meg Rádaynak a kéziratot oly

¹ Hogy egyebet ne említsünk, mindjárt a levéltári rendezés kezdetén akadt kezünkbe egy nagyobb papirköteg ilyen felirattal: *boldogult édes atyánk poétai munkái.* De a kötegen alig egy-két oldalra terjedő Ossián-fordítás töredékén kívül más nem volt. — M. J.